

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЛЮЛЕВИЧ ДАРІЯ ДМИТРІВНА

Допускається до захисту:
В.о. завідувача кафедри
теорії і практики перекладу
канд. філол. наук
О. С. Бойван

(підпис)

«__» _____ 20__ р.

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ МЕТАФОР УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ КАДЗУО ІШІГУРО «НЕ ВІДПУСКАЙ МЕНЕ»)

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша англійська»

Освітня програма «Англійська та друга іноземна мови та літератури (переклад
включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:
Кришталь Світлана Михайлівна
к. філол. наук, доцент

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали/за шкалою ЄКТ5/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 2022

АНОТАЦІЯ

Люлевич Д. Д. Переклад англійських метафор українською (на матеріалі роману Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене»). Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація «Германські мови та літератури (переклад включно), перша англійська». Освітня програма «Англійська та друга іноземна мови та літератури (переклад включно)». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022.

Магістерську роботу присвячено дослідженню англійських метафор і способу їх перекладу українською, на матеріалі роману Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене». Матеріалом дослідження слугували метафори з роману Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене» які було обрано методом суцільної вибірки. Обсяг вибірки становить 500 текстових одиниць.

Магістерська має три розділи. У першому розділі була детально розглянута теоретична частина теми перекладу метафор. А саме вивчення специфіки метафоричного перенесення. Також були розглянуті класифікації метафор та способи їх перекладу. Друга частина роботи присвячена класифікації метафор саме у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене». Також, структурно-семантичний аналіз метафор в романі дозволив зробити висновок, що абсолютно переважають референти, представлені лексико-семантичною групою «Людина та її характеристики» (84%). Третій розділ став фінальним у роботі, та допоміг поєднати теоретичну та практичні частини. Виходячи з чого, було зроблено висновки що найчастіше при перекладі метафор у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене» застосовувалася така лексико-семантична трансформація, як модуляція.

Ключові слова: метафори, способи перекладу, класифікації метафор, метафоричне перенесення, еквіваленти.

SUMMARY

Lyulevych D.D. Translating English Metaphors into Ukrainian (With Particular Focus on the Novel “Never Let Me Go” by Kazuo Ishiguro). Specialty 035 “Philology”. Specialization “Germanic languages and literatures (including translation), first English”. Educational program “English and second foreign languages and literature (including translation)”. Vasyl' Stus Donetsk National University, 2022.

The master's thesis is devoted to the study of English metaphors and the way of their translation into Ukrainian, based on the material of Kazuo Ishiguro's novel “Never Let Me Go” Metaphors from Kazuo Ishiguro's novel novel “Never Let Me Go” served as the material of the study, which were chosen by continuous sampling. The volume of the sample is 500 text units. The master's program has three sections. In the first chapter, the theoretical part of the topic of metaphor translation was considered in detail. Namely, the study of the specifics of metaphorical transference. Classification of metaphors and methods of their translation were also considered. The second part of the work is devoted to the classification of metaphors specifically in the novel “Never Let Me Go” by Kazuo Ishiguro. Also, the structural-semantic analysis of metaphors in the novel made it possible to conclude that the referents represented by the lexical-semantic group "Man and his characteristics" (84%) absolutely prevail. The third section became the final part of the work and helped to combine the theoretical and practical parts. Based on this, it was concluded that such a lexical-semantic transformation as modulation was most often used when translating metaphors in Kazuo Ishiguro's novel “Never Let Me Go”

Keywords: metaphors, methods of translation, classifications of metaphors, metaphorical transference, equivalents

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Метафора як явище мови, мислення та культури	8
1.1 Природа метафоричного перенесення.....	8
1.2 Роль метафори у створенні національно-культурної специфіки мови.....	17
1.3 Теоретичні основи перекладу метафори.....	25
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. Авторські та словникові метафори в художньому творі та їх переклад (На матеріалі роману Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене»).....	36
2.1. Структурно-семантичні типи метафор у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене»	36
2.2. Особливості вживання метафор у романі.....	45
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3 Способи перекладу метафор	54
3.1.Образні еквіваленти.....	54
3.2.Часткові образні еквіваленти.....	60
3.3.Безобразні еквіваленти.....	64
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	72
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	78

ВСТУП

Метафора як мовне явище, що відображає певні закономірності людської психіки, особливості світосприйняття, а також фіксує цілий ряд культурно-історичних фактів життя певного суспільства (народу), повинна стати основним об'єктом лінгвокультурних досліджень. Складна природа метафори, як основної одиниці не лише мови, але й основного способу мислення, спонукає залучати до таких пошуків ще й ряд суміжних (невід'ємних) напрямків її вивчення, зокрема лінгвокогнітивного та антропоцентричного, а також орієнтуватися на найновіші досягнення філософської думки. Метафора з часів античності привертала увагу філософів, психологів, лінгвістів. І останні тридцять років відбувається піднесення інтересу до метафори - поняттю, яке існує вже понад двох тисяч років. Метафора є одним із засобів пізнання реальності, осягнення свідомості, реалізації мовного потенціалу шляхом трансформації сфер доменів: від конкретної до абстрактної, від матеріальної до духовної. Метафоризація є потужним засобом розвитку і збагачення семантики і функції слів.

Метафора, як засіб поповнення словникового запасу мови, як засіб формування та розширення лексичного значення слів, а також як основний спосіб пізнавально-мисленнєвої діяльності людини, має здатність виступати моделлю (образом-схемою) репрезентації людських знань у свідомості та водночас надавати їм мовного вираження. Семантична система мови є найбільшим і найціннішим джерелом збереження відомостей людини про довкілля, національних особливостей світосприйняття. Саме метафора в сукупності семантичних процесів її породження, розвитку і способів вираження може виступати засобом системної організації мовної семантики і однією з типологічних ознак мови, що зумовлює актуальність дослідження метафори у контексті ідей побудови ідеографічної граматики української мови, опису відображених у ній концептів.

Метафора знаходиться в центрі уваги багатьох лінгвістів, які приділяли увагу вивченню метафори як художнього засобу, а також дослідженню її класифікацій, визначень, типологій, але при цьому ще не було звернено

особливої уваги на особливості перекладу метафор українською мовою з англійської у творі «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро. Комплекс питань, що потребують розв'язання, відповідає напрямам сучасних досліджень в галузі мовознавства. Викладене свідчить про актуальність теми дипломної роботи.

Аналіз стану вивченості проблеми вербального вираження емоцій засвідчив, що в роботах Н. Д. Арутюнової, Ю. С. Степанова, М. Блека, М. Гумільова, Дж. Лакоффа і М. Джонсона та інших вчених у цілому створені передумови для дослідження комплексу питань, пов'язаних з цією проблемою. З урахуванням викладеного обиралися об'єкт, предмет, формулювалися мета та завдання курсової роботи.

Об'єкт дослідження - метафоричні одиниці у творі «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро.

Предмет дослідження - специфіка особливостей перекладу метафор у творі «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро.

Мета дослідження - виявити особливості перекладу метафор у творі «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

1. Розкрити поняття метафори у сучасному мовознавстві.
2. Визначити стилістичні функції метафори.
3. Скласти структурну класифікацію метафор у творі «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро.
4. Визначити способи перекладу метафор у творі «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро.

Матеріалом дослідження слугувала картотека, дібрана шляхом суцільної вибірки з художнього твору «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро.

Методи дослідження формувалися з урахуванням конкретних завдань, що виконувались на кожному його етапі.

На першому, пошуково-ознайомлювальному етапі, використовувався метод добору наукової літератури з метою створення наукової концепції дослідження.

На другому, аналітичному етапі, створювалася картотека досліджуваного матеріалу методом суцільної вибірки з художніх творів.

На третьому, досліджуваному етапі, використовувались методи зіставного аналізу, компонентного аналізу.

Новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше досліджено особливості перекладу метафор у творі «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро.

Теоретичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у теоретичному курсі перекладу.

РОЗДІЛ 1

МЕТАФОРА ЯК ЯВИЩЕ МОВИ, МИСЛЕННЯ ТА КУЛЬТУРИ

1.1 Природа метафоричного перенесення

Вважаємо за доречне розпочати з того, що в рамках мовного спілкування людей будь-якої національності вагоме значення належить саме словам, які вживаються в переносному значенні. Безпосередньо серед них найбільшу роль відіграє метафора. Здавалось би, вона має виступати фокусом дослідження в межах мовознавства, зокрема риторики й стилістики, однак метафора сприймається з точки зору ще й філософського поняття, оскільки тісно переплітається з процесами мислення. Навіть видатним оратором Цицероном було підмічено: «Не існує тропа більш блискучого, який зміг би надавати мові найбільшій кількості яскравих образів, ніж метафора» [34].

Філософські погляди та логічний аналіз є основним фундаментом формування наукових теорій, крім того, філософський підхід має велике значення в осмисленні сутності метафор. Адже логічна думка необхідна при вирішенні таких питань, як відмінність метафор від звичайних простих речень, етапи зміни сутності слова, чинники, які сприяють виникненню метафор. У рамках сучасних підходів не лише філософія, лінгвістика та психологія, але і деякі інші дисципліни, кожна за своїм напрямом, порушують питання про те, що розуміє сучасна наука стосовно метафор. Тому як зазначав В.А. Канк: «Всяке точне наукове дослідження не може бути досить повноцінним без філософського аналізу» [17, с. 215].

Звісно, фундаментальна основа теорії метафори закладалася саме представниками філософської думки, а тому і стала базою для побудови низки відповідних мовознавчих концепцій. Тож в рамках філософії була створена загальна методологія, провідні напрямки аналізу метафори, які знайшли детальне й конкретне відображення в аспектах лінгвістики. Звернення до філософських розробок у галузі теорії метафори являє собою особливу цінність та актуальність, адже сприяє відстеженню джерел формування наукових

підходів до вивчення цього феномену [17, с. 215]. Також за допомогою безпосереднього спрямування філософських праць на проблеми людського мислення, пізнання, свідомості дає змогу, для виявлення тих філософських положень, які органічно вплітаються в теорію концептуальної метафори, що розробляється в контексті сучасної теорії мови.

Вивчення специфіки метафоричного перенесення розпочалося ще за часів досить відомого грецького філософа Аристотеля, який описував метафору з позиції позитивного або ж негативного мовного явища, в залежності від доступності розуміння її адресатом. Проаналізувавши погляди Аристотеля, К. Жоль відмітив: «У випадку, коли метафора в ролі феномену стилю виступає певним чином головоломкою, то це лише ускладнює загальне розуміння тексту. Якщо ж її перетворити в розгорнуте порівняння із більш доступними контекстом, то вже ніщо не стане на заваді, для легкого сприймання тексту» [34].

Метафора, як мовленнєве явище, безсумнівно, викликає великий теоретичний та практичний інтерес. Вивчення природи метафоричного перенесення, аналіз багатогранних мовних зрушень, які вона викликає, допомагає проникнути у складну систему лексики, побачити безмежні можливості утворення нових лексичних одиниць, виявити динаміку смислових відносин усередині лексичної системи цього синхронного розрізу [70]. Таким чином, метафора являється одним із засобів вторинної номінації, фундаментальна сутність якої полягає в уживанні слова, що позначає певний предмет (явище, дію, ознаку) для номінації іншого предмета на основі подібності, яка впливає з їхнього порівняння, зіставлення за асоціацією [70].

Відмітимо, що сучасне бачення стосовно вивчення специфіки метафори ґрунтується на визнанні її багатоаспектності та складності [24]. Тож вважаємо за доречне розглянути особливості природи метафоричного перенесення в рамках різних наукових площин. Звичайно, принципи такого розгляду будуть дещо відрізнятися: у поезиці метафора цікава насамперед як засіб створення художнього образу, як вираз індивідуально-авторського світобачення, стилю

письменника, та чим яскравішою, несподіваною, «свіжішою» буде метафора, тим вища буде її мистецька цінність. Даний аспект використання метафори розглядається в літературознавчих роботах, присвячених використанню різних метафоричних образів у творчості того чи іншого письменника.

Зокрема, Б. Н. Томашевський у 20-ті роки ХХ століття, роз'яснюючи сутність метафори, наголошував на її використанні насамперед у художніх текстах: «Метафора представляє собою ніби то скорочене порівняння, однак все ж таки є велика різниця між метафорою та порівнянням. У порівнянні називають і самий предмет, і основу порівняння, у метафорі ж – нічого цього нема. В такому разі потрібно, щоб читач сам здогадався, про що йдеться і чому звичне слово заміщене іншим у незвичайному значенні. Таким чином, метафора вимагає більшої роботи думки та уяви» [24]. Дану властивість метафори прийнято називати естетико-креативною.

Однак у чому ж все таки основна відмінність мовної метафори від мистецької? Н.Д. Арутюнова зазначає такі специфічні риси художньої метафори:

- ✓ злиття у ній образу та сенсу;
- ✓ контраст із тривіальною систематикою об'єктів;
- ✓ актуалізація «випадкових зв'язків»;
- ✓ відсутність буквального переказу;
- ✓ синтетика, розмитість сенсу;
- ✓ допуск різних тлумачень;
- ✓ звернення здебільшого до уяви, а не до знань;
- ✓ вибір найкоротшого шляху до викладу сутності об'єкта [7, с. 11].

Відповідно до поглядів Л. Чернеця метафоричність являє собою характерну властивість первісного мислення – коли люди ще не відокремлювали себе від природи, а навпаки переносили на неї власні переживання. Так людина починала несвідомо оперувати багатьма метафорами в мові, зокрема Л. Чернець підкріплює це прикладом «сонце сідає». Адже саме такі вирази вже достатньо закріпились у нашій мові і ми навіть не звертаємо

детальної уваги під час їх вживання, а лише замислившись, розуміємо особливості такої метафоричності [30].

Відтак, Е. Касісером була досліджена проблема первинності міфологічної та метафоричної природи мови, а тому відповідно до його поглядів, мовне й міфологічне мислення – переплетені. Науковець вказує на те, що міф та мова, як безпосередні виразники мислення, беруть свій початок у метафоричному мисленні. До того ж спираючись на ідеї Гердера стосовно походження мови, Касісер відзначав, що основу будь-якого міфу становить «базова метафора». Саме ним була й розроблена теорія базової метафори: «Було б цілком неможливим засвоєння, пізнання й розуміння зовнішнього світу, досягнення його реалій, без даної базової метафори. Такої універсальної міфології, такого вдмухування особистого духу в хаос предметів і створення його відповідно до нашого образу та подоби» [24] .

Традиційно метафора розглядається як один із видів риторичних фігур, або тропів, які описувалися ще в рамках античної риторики. Саме вони використовуються і понині для «прикраси» мови, надання їй більшої виразності – що однаково необхідно як в художньому тексті, так і в публічному виступі. Тому розгляд метафори, як специфічного образотворчого засобу, ми можемо знайти як у посібниках з теорії літератури, так і в підручнику з риторики.

Відтак в аспекті риторики важливіше не так новизна чи яскравість метафори, скільки її доречність, ясність, тобто ефективність, яка і визначає ступінь впливу на аудиторію. Метафора в такому випадку розглядається як інструмент підвищення дієвості промови. Однак якщо метафора буде занадто складною, незрозумілою для аудиторії, то й сенс мови не буде зрозумілим, звідси випливає загальна вимога у риторичі – не захоплюватися надмірним використанням метафор. Проте саме дослідники метафори у риторичному аспекті звернули увагу на цілий ряд її властивостей, що виділяють метафору з ряду більш ніж двохсот інших риторичних фігур. Ця властивість метафори полягає у можливості втілювати та пояснювати абстрактні поняття в конкретних образах [75]. Таким чином, метафора постає як щось додаткове,

декоративне, чим легко можна пожертвувати, якщо під загрозою опиняються основні комунікативні якості промови.

Здатність метафори «співвідносити» абстрактне та конкретне широко використовується ще й в дидактиці, і цей принцип настільки універсальний, що застосовується в різних ситуаціях і представляється абсолютно природним та логічним. Справді, за допомогою метафори, особливо об'ємної, розгорнутої, можна швидко і доступно пояснити суть будь-якого поняття, яким би складним чи абстрактним воно не було. Такий вид метафори («дидактичної») в даний час широко використовується в рамках навчальної літератури [46].

Загалом, метафора якнайкраще підходить, для виявлення нових рис вже відомого, шляхом уподібнення одного явища до іншого, виявлення певної подібності, що сприятиме взаємному розкриттю сутності явищ. Наприклад, пояснюючи природу та значення складних абстрактних категорій за допомогою порівняння їх із цілком конкретними, більш простими та зрозумілими явищами, педагог швидше досягне поставленої задачі, коли використає закладений саме у метафоричному перенесенні дидактичний потенціал. «Суть метафори полягає в розумінні та переживанні сутності одного виду об'єкту в термінах сутності іншого» [46], це і пояснює високу дидактичну цінність метафори, оскільки таким чином можна завжди знайти якийсь загальний критерій, що дозволяє зрівняти вже відому та нову інформацію, яку і належить роз'яснити.

З появою основних праць таких вчених, як А. Баранов, Р. Гаскелл, М. Джонсон, Дж. Лакофф, Е. Маккормак, когнітивна теорія метафори була визнана однією з найбільш захоплюючих теорій лінгвістики, яка інтерпретує не тільки різні аспектах мовного значення, але й загальний характер людського пізнання. Було проведено багато емпіричних досліджень, щоб довести, що метафора є не лише стилістичним засобом мови, а й потужним когнітивним інструментом, який впливає на мислення, сприйняття та міркування. Кожна людина живе і мислить метафорами, а наявність мовних метафор зумовлена метафоричним мисленням людини. Е. Маккормак виявив, що метафора є когнітивним

процесом, який виражає та формулює нові поняття, і культурним процесом, завдяки якому змінюється сама мова [58].

Доцільно відмітити, що основною для нового осмислення метафори в мові стала робота Дж. Лакоффа та М. Джонсона, де були задані не тільки теоретичні та філософські аспекти нового розгляду метафори, але й представлена методика виявлення метафоричних моделей, описані механізми метафоризації та типологія метафор [44, с. 186]. На думку авторів, головну роль у розумових процесах людини відіграють аналогії перенесення знань з однієї змістовної області в іншу. Таким чином, у заявленій концепції метафора осмислюється не як поверховий риторичний механізм прикраси мови, а навпаки, як фундаментальний когнітивний механізм, який організовує наші думки, оформляє судження та структурує мову [44, с. 186]. Автори наочно демонструють, що метафора складає зміст нашої звичайної, риторично не прикрашеної мови, і що до цього феномену неможливо ставитися як до звичайного тропу.

Так був представлений принципово новий погляд на даний феномен як на загально когнітивний принцип організації мислення. Таким чином, мовна метафора виступила віддзеркаленням метафори когнітивної, і, аналізуючи її, ми отримуємо можливість досліджувати когнітивну модель інтерпретації того чи іншого фрагмента носіями мови [44, с. 187].

Крім цього, дослідники М. Джонсон, Є. Світсер, Р. Гібс, які працювали переважно над дисципліною під назвою «Когнітивна лінгвістика», досліджували ідею про те, що люди навіть говорять метафорично, тому що вони думають, відчують і діють метафорично. Взагалі когнітивна лінгвістика розглядає мову як когнітивну здібність людини, з точки зору системи знаків, яка являється певним засобом формування та вираження думки, організації та зберігання знання в рамках людської свідомості [27]. Відповідно до цього питання метафори серед когнітивної лінгвістики набуло особливого значення, оскільки тут можна простежити її безпосередній зв'язок зі свідомістю та мисленням.

Антропоцентричний принцип когнітивного напрямку лінгвістики характеризується особливою важливістю в аспекті вчення про метафору. Оскільки існують погляди, що антропоцентричність являється найбільш характерним параметром метафори. Її вираження відбувається в тому, що вибір тієї чи іншої основи для метафори – пов'язаний зі здатністю індивіда вимірювати все нове за подібністю та образом відносно себе. Саме когнітивні лінгвісти ж і стверджують, що метафора – це не просто фігура мови, а особливе ментальне та нейронне відображення, яке значною мірою впливає на те, як люди думають, міркують і уявляють у повсякденному житті [30, с.67]. Вербальні метафори не існують як прості декоративні комунікативні засоби для обговорення тем, які за своєю природою важко описати буквально. Натомість вербальні метафори, у тому числі загальноприйняті вирази, засновані на метафорі, відображають концептуальні аспекти, що лежать в основі здебільшого абстрактних галузей знання (наприклад, час, причинність, просторова орієнтація, ідеї, емоції, концепції розуміння), термінах, вже знайомих та конкретно визначених знаннях (наприклад, втілений раніше досвід).

Тож відповідно до позицій когнітивної лінгвістики «метафора – це певне знання, яке розуміється (виражається) у вигляді іншої понятійної галузі знання. Концептуальною областю знання виступає будь-яка організація людського досвіду» [29]. Іншими словами, метафора спирається на побудову відповідностей між елементами однієї області досвіду та елементами іншої, а також виражає відображення цих елементів іншої системи. Вагома роль метафори у мовному та ментальному просторах не піддається сумніву: у ній «почали бачити ключ до розуміння основ мислення», процеси створення національно-специфічного бачення світу, а також його загальнолюдського образу. Таким чином, метафора посилює зв'язок з логікою, з одного боку, і міфологією, з іншого» [29].

Загалом існує безліч свідчень, що підтверджують основні твердження когнітивної лінгвістики про метафору. Відтак є приклади досліджень

історичної лінгвістики, що показують – метафоричне мислення відіграє роль історичної еволюції значень слів і виразів. Світсер стверджував, що велика кількість багатозначних слів в індоєвропейських мовах набули своїх нефізичних значень з часом, шляхом метафоричного розширення раніше набутих конкретних фізичних значень [14, с. 10]. Отже, метафоричне зіставлення ідей візуального бачення речей з інтелектуальним їх розумінням визначає шлях семантичних змін.

Тож метафорична мова виконує подвійну функцію, нагадуючи нам про різносторонні патерни досвіду і звертаючи нашу увагу на нові концептуальні та естетичні можливості. Так, за останні 20 років різні лінгвісти, філософи та психологи все ж таки прийняли альтернативну можливість того, що метафора лежить в основі мови, мислення та досвіду. А безліч існуючих підходів щодо вивчення метафори спричиняють появу значної кількості їх класифікацій і таким чином різні дослідники виділяють відповідні типи метафор, спираючись на власні концепції та критерії.

В залежності від параметрів певної класифікації, існує значна кількість видів метафор. Приміром у рамках мовознавства метафори класифікують відповідно до:

- ✓ поширеності в мові;
- ✓ тематичної незалежності вихідного домену;
- ✓ структури ;
- ✓ цільового домену;
- ✓ загальності вихідного та цільового доменів;
- ✓ ступеню змістової віддаленості вихідного та цільового доменів;
- ✓ ступеню цілісності внутрішньої форми (за часом вжитку в мові);
- ✓ функціональної ознаки;
- ✓ способу ускладнення вторинного значення слова;
- ✓ присутності у метафорі відмінку;
- ✓ кількості одиниць-носіїв метафоричного образу;

- ✓ подібності предметів, явищ чи властивостей, на основі якої формується метафори [17].

Також відповідно до традиційної класифікації, запропонованої Н. Д. Арутюновою, метафори поділяються на:

- 1) номінативні (полягають в заміні одного описового значення іншим і служать джерелом омонімії);
- 2) образні (служать розвитку образних значень та синонімічних мовних засобів);
- 3) когнітивні (виникають в результаті зсуву сполучення слів-присудків (перенесення значення), створюючи полісемію;
- 4) генералізуючі (являються кінцевим результатом когнітивної метафори, стирають межі між логічними порядками в лексичному значенні слова і стимулюють виникнення логічної полісемії) [7, с. 13].

Якщо розглянути докладніше образні метафори, то в широкому значенні термін «образ» означає певне відображення у свідомості об'єктів зовнішнього світу [7, с. 15]. Наприклад, у художньому творі образи є втіленням мислення автора, його неповторного бачення та яскравого образу картини світу. Створення яскравого образу засноване на використанні подібності між двома далекими предметами, практично на своєрідному контрасті. Для того щоб порівняння предметів або явищ було несподіваним, вони повинні бути досить несхожі один на одного, а іноді подібність може бути зовсім незначною, непомітною, що в свою чергу дає основу для роздумів [7, с.15].

Вчені Дж. Лакофф і М. Джонсон виділяють два типи метафор, що розглядаються стосовно часу і простору: онтологічні, тобто метафори, що дозволяють побачити події, дії, емоції, ідеї і т. д. як певну субстанцію (розум), так і орієнтовні, або орієнтаційні, тобто метафори, що не визначають одне поняття через інше, а організовують всю систему понять відносно один до одного (щасливий – це вгору, смуток – вниз; свідоме – вгору, несвідоме – вниз) [16]. Орієнтовні метафори пов'язані з просторовою орієнтацією, з опозиціями типу «верх-низ», «всередині-зовні», «центр-периферія», тобто метафори

орієнтації надають поняттю просторової прив'язки. Філіп Уелрайт виділяє два типи метафор залежно від смислового руху (поширення чи зв'язку): епіфора та діафора. Для епіфор основною є експресивна функція (звернення до уяви), для діафор – сугестивна (звернення до інтуїції) [29].

Науковці Д. Є. Розенталь та М. А. Теленкова визнають існування трьох типів метафор:

- 1) проста метафора, побудована на зближенні предметів або явищ відповідно до однієї загальної ознаки;
- 2) розгорнута метафора, побудована на різних асоціаціях подібності;
- 3) лексична метафора, у якій не сприймається початкове метафоричне перенесення [9].

Отже, підсумовуючи все вище зазначене, можемо відмітити, що метафора вже не одне десятиліття виступає об'єктом детального вивчення вітчизняних та зарубіжних науковців різних спрямувань. Відповідно в межах перекладознавства особливу роль відіграють питання специфіки її достовірного перекладу, втілення методів об'єктивної передачі іншою мовою. Адже традиційно вважається, що переклад метафори є однією із серйозних проблем, з якими стикається перекладач: в процесі його передачі іншою мовою, як правило, доводиться мати справу з відмінностями та особливостями мов та культур, оскільки у мові перекладу рідко зустрічаються адекватні відповідності метафор. Тому щоб більш детально розкрити специфіку такої проблеми, вважаємо за доцільне перейти до висвітлення ролі метафори у створенні національно-культурної специфіки мови.

1.2 Роль метафори у створенні національно-культурної специфіки мови

Хотілось би розпочати з того, що проблема співвідношення культури, мови і свідомості широко висвітлюється в сучасному мовознавстві, а в даний час взагалі проводяться різноманітні дослідження мовної картини світу серед носіїв окремих мов, створюються асоціативні словники різних мов, що містять

багатий матеріал для вивчення особливостей сприймання реальності у конкретній культурі. Мова виступає організатором коду (знаку), який являється сполучною ланкою між внутрішнім світом людини і зовнішнім світом: людина, сприймаючи світ у процесу діяльності, фіксує в мові результати свого пізнання [22]. І тому зв'язок культури та мови проявляється в основних поняттях, властивих кожній лінгвокультурі, саме зважаючи на це в даній роботі ми й звертаємо окремо увагу на висвітлення ролі метафори в побудові національно-культурної картини світу.

Відповідно до концепцій сучасної когнітивної семантики, метафоричне моделювання є засобом розуміння, представлення й оцінки дійсності в менталітеті народу, так би мовити, відображення національної самосвідомості. Так, метафорі відводиться роль одного з найрезультативніших засобів утворення вторинних назв у створенні мовної картини світу, яка має властивість нав'язувати носіям даної мови певний погляд на світ [58]. Це відбувається внаслідок того, що метафоричні позначення, вплетені в концептуальну систему відображення світу, забарвлюють його відповідно до національно-культурних традицій і самої здатності мови називати невидимий світ певним способом.

Одним із найпродуктивніших засобів вербалізації дійсності, способів пізнання та концептуалізації навколишнього світу є метафора. Адже метафоричні вираження мови не тільки відображають, пояснюють метафоричне сприйняття дійсності, але також значною мірою й формують його. Саме тому вивчення метафоричних переносів у рамках різних сфер дозволяє проникнути в структуру людського мислення і зрозуміти, як ми уявляємо навколишній світ і своє місце в ньому.

Наша концептуальна система побудована на основі образів і має метафоричний характер, оскільки значна частина соціальної дійсності трактується в метафоричних термінах і наше уявлення про матеріальний світ частково також метафоричне. Таким чином, метафора відіграє дуже важливу

роль у встановленні того, що для нас є реальним. Але водночас питання про абсолютну істинність чи хибність метафори лежить поза її межами, оскільки вона висвітлює лише деякі сторони і при тому приховує інші.

Етнокультурна метафора є важливим елементом мовної картини світу, що відображає спосіб поділу та класифікуючу дійсність, прийняту в рамках даної мовної спільноти і яка є відображенням існуючої системи цінностей. В такому разі національний образ світу розкривається як система взаємних відповідностей, а параметри для встановлення такого роду відповідностей можуть бути найрізноманітнішими: наявність, відсутність або переважання будь-якого з чотирьох елементів у метафорах мови (земля, вогонь, повітря, вода тощо), контекст, у якому вони вживаються, прив'язка почуттів, емоцій, особистих якостей до органів людського тіла, тощо [24].

Наприклад, часто зустрічаються метафоричні образи, характерні для англійської мови, однак відсутні в українській та навпаки. Їх переклад з мови на мову вимагає особливого роду трансформацій, які допомагають зберегти або змінити вихідну емоційно-естетичну інформацію.

Тож трактування мови як динамічного процесу веде до осмислення метафори «не як чогось, що раз і назавжди створює мовну систему у вигляді сталих фраз, а як чогось, що виникає щоразу в процесі мовотворення». І в такому разі це постає результатом особистого схрещування номінацій з різних сфер нашого життя. Проте даний, здавалось би, беззаперечний аргумент на перший погляд здатен викликати певні застереження. Оскільки мова спроможна реалізуватися у великій кількості різноманітних типів мовленнєвих актів, які в свою чергу виступають частиною різних типів дискурсу, зокрема мистецтва, науки та політики. Всі відповідні метафори виконують різну функцію, з огляду на особливості наукового, художнього та новинного стилів, а також комунікативні завдання, поставлені згідно з темами. Як наслідок, в кожному з цих дискурсів різною мірою проявляється індивідуальна метафорична інтерпретація реальності [22, 97].

Метафорична мова виконує різноманітні ролі в мові, зокрема: роль надання значення назві метафори («білий кінь» – мова про білий автомобіль), пояснювальна функція («зіниця» – є своєрідним входом в око), функція оцінки (хронічна лінь), декоративна функція (діамантові очі) [22, с. 101] .

Мовні метафори побудовані за певними шаблонами: концептуальні метафори або метафоричні моделі, які діють на несвідомому рівні. Суть концептуальних метафор полягає не в словах, а в самому розумінні певних об'єктів. Наприклад, метафоричні вирази «високі / низькі почуття» засновані на концептуальній моделі «вгорі – добре, внизу – погано» [26, с. 156]. Такі метафори носять системний характер і охоплюють цілу низку взаємопов'язаних конструкцій. В основі метафори «час – це гроші» вкладено розуміння часу як ресурсу, тому ця концептуальна метафора також містить спосіб взаємодії з об'єктом, тобто час може бути витраченим (витрачати / марнувати час), зекономленим (економити час) тощо. Дана метафора кодує спосіб поводження з часом і це в свою чергу означає що ми ставимося до часу як до дуже дорогоцінного та обмеженого ресурсу [26, с. 158].

Відтак поняття роботи в нашій культурі зазвичай асоціюється з часом, витраченим на її виконання, що виражається в погодинній, тижневій, місячній оплаті праці. Ще один приклад ставлення до часу як до цінності, ресурсу, полягає у різних типах тимчасових тарифів: на телефонні розмови, Інтернет, тощо, це ж існує не у всіх культурах [26, с. 158] .

Національні метафори розкривають ті сторони речей, які є особливо важливими для конкретної культури. Початковими є явища природи, емоційні стани, різноманітні емоційні стани думки в матеріальній формі. Про це свідчать «мертві метафори»: *дощ іде, небо хмуриється, радість накриває, страх морозить* тощо. Крім того, метафори можуть дати розуміння просторової орієнтації, наприклад, у європейських культурах майбутнє та надії на найкраще попереду – пов'язані з вершиною. Свідомість також спрямована вгору: *прокинутися, підняти, вставати (прокидатися), але заснути* (буквально

заснути), а непритомність або стан неможливості контролювати свої дії – відтворюється як падіння: *закохуватися, бути під гіпнозом* [17] .

Науковець Т.Є. Кіс вважає, що метафора також є провідною формою мислення людини, а отже, в ній знайшли відбиток культурні, соціальні, етнічні та інші особливості народу. У зв'язку з цим метафора несе в собі ознаки еволюції менталітету, приміром О. Брізе відзначає: «Існує тісний зв'язок між історією метафори та історією менталітету, тому метафори варто розглядати як індикатори менталітетів, які здатні формувати, реалізувати, і так би мовити, давати менталітетам мову» [34] .

Найбільш характерний для метафори параметр – її антропометричність: сам вибір тієї чи іншої основи для метафори, пов'язаний зі здатністю людини порівнювати все нове за своїм образом і подобою, або ж за просторовим сприйманням об'єктів. В такий спосіб це зрівнює конкретне та абстрактне [14].

Нарешті, ще однією особливістю метафори, є її здатність відображати найбільш актуальні процеси у суспільстві. Найбільшою мірою сьогодні це стосується метафор, які використовуються у мові засобів масової інформації, а саме в цьому випадку проявляються такі риси метафоричного перенесення, як емоційність, експресивність, оціночний аспект [14]. До того ж зі всіх тропів саме метафора відзначається особливою експресивністю. Маючи необмежені можливості у зближенні найрізноманітніших предметів та явищ, по суті по-новому осмислюючи предмет, метафора здатна розкрити, оголити його внутрішню природу, нерідко метафора як свого роду мікромодель, є виразом індивідуально авторського бачення світу.

Тож як ми можемо помітити, процеси формування, освоєння та використання метафор відображають як розумові процеси, властиві окремим індивідам, так і особливості національних менталітетів, соціальної організації суспільства. Адже очевидно, що досвід мови належить до такого ж археологічного зрізу, як і пізнання речей природи.

Недарма в наш час метафора стала предметом вивчення не лише лінгвістів, а й філософів. Так, за семантикою метафор можна вивчати

політичну, економічну та соціальну історію країни, за поширеністю тих або інших метафоричних моделей – скласти уявлення про ситуацію, в якій вона розкривається [4]. Невипадково поширеними у наші дні й виявилися метафори війни, хворобливих станів, тваринного світу, адже саме метафора показує, як картина світу відбивається у суспільній свідомості.

У комунікаційній діяльності (наприклад, у журналістиці) метафора – важливий засіб впливу на інтелект, почуття та волю адресата. Саме в журналістиці метафора допомагає вибудовувати живу картину світу, глибоко розриваючи окремі ділянки суті, щоб зробити текст доступним та цікавим. Попри органічно властиву будь-якій метафорі багатозначність, саме журналістська метафора має значну семантичну визначеність, що пов'язано зі специфікою газетних матеріалів, розрахованих на швидке усвідомлення [19]. У такій ситуації є лише один спосіб домогтися відчуття новизни та нестандартності – максимально урізноманітнити репертуар мовних форм.

Метафора – це не тільки засіб вираження, але й одна з основних знарядь пізнання, оскільки юдина мислить метафорами, висловлює за допомогою них свої уявлення та формує у свідомості відповідну картину світу [19]. Відповідно, в даний час аналіз метафоричних образів виступає ще й способом вивчення ментальних процесів, розуміння індивідуальної, групової (класової та ін.) та національної самосвідомості.

Метафора як лінгвістичний інструмент перенесення відомого на невідоме, освоєння сфери нового в термінах знайомого, властива всім без винятку мовам і є незмінно присутньою у семіотичному просторі будь-якої культури. Тож на наш погляд, слід звернути увагу на культурну обумовленість кожної метафори, яку вказував М. Блек: «На відміну від наукового знання, система загальноприйнятих асоціацій може містити напівправду та навіть помилкові відомості, але для метафори важлива не істинність цих асоціацій, а їх здатність до швидкого засвоєння у рамках свідомості. В силу цього метафора, що діє в рамках однієї культури, може бути абсолютною абсурдною в іншій» [75, с. 235].

У лінгвістиці метафора відноситься до явищ, що постійно розвиваються, тому що вона має соціальний характер. Відтак, у метафорі відбиваються як особливості міфологічної свідомості певної мовної спільноти, так і специфіка конкретного історичного періоду. У метафоричному перенесенні «відображаються дві важливі ознаки, що характеризують природу метафори: по-перше, її креативність, тобто здатність формувати нові поняття, виходячи з уже наявних мовних смислів; по-друге, зв'язок з досвідом, як індивідуальним, так і досвідом культурно-мовної спільноти, закодованим у лексичних та фразеологічних одиницях мови з її емотивними та культурними конотаціями» [46].

Приміром, у когнітивній лінгвістиці мова будь-якої культурної групи розглядається як система, через яку члени цієї групи передають велику різноманітність досвіду. Таким чином, різноманітність мов свідчить про те, що носії кожної мови по-різному концептуалізують свій досвід один від одного. Як результат, концептуалізація досвіду культурно різними способами призводить до встановлення культурно-орієнтованих ментальних моделей і відображення конкретних і абстрактних сфер із кінцевим продуктом специфічних для культури метафор.

Варто відмітити, що культурно-незалежні метафори не викликають труднощів для перекладача, тоді як метафори, пов'язані з культурою, інколи потребують докладання додаткових зусиль. Особливо це стосується метафор, безпосередньо побудованих на основі культурних норм і цінностей. Згідно з Лакоффом і Джонсоном, хоча велика кількість базових метафоричних структур є незалежними від культури та напів-/універсальними, багато інших все ж таки відображають їх культурні та географічні особливості. Це в основному впливає з припущення, що метафоричні концепти відображають «складні гешталти досвіду», таким чином вказуючи на «багатовимірну структуру відповідної конкретної області» [29].

Зокрема це стосується багатьох метафор, заснованих на тілесних переживаннях, наприклад, у багатьох культурах «серце» концептуалізується як

джерело емоцій, тоді як інші використовують для цієї мети органи тіла «печінку», тощо. Отже, у такому випадку, якщо перекладач перекладає «серце» як «серце», він ризикує втратити конотативне значення, представлене у вихідному тексті. Тим не менш, якщо він перекладає «печінку» як «серце», щоб зберегти конотації, то втрачає денотативне значення та може ризикувати зміною інших текстуальних чи структурних значень, присвоєних терміну «печінки» у вихідному тексті [24].

Важливим аспектом дослідження метафори є метод її передачі. Так, Дж. Лакофф розглядає співпереживання як когнітивну операцію, що базується на попередньому досвіді людини, а на основі джерела, мети та процесу співпереживання виокремлює такі моделі:

1. Модель «людина – людина». В даному випадку лексеми, які відносяться до характеру, особливостей певної особи, її професії тощо, здатні переноситися на іншу особу, яка виступає об'єктом у цьому процесі переносу. Ми часто чуємо, що людина – митець. Саме на основі цієї концептуальної метафори ми розуміємо, що людина сама творить свою долю. Використовуючи різні фарби (переживання, досвід, емоції, почуття тощо), вона малює в своїй уяві картину (мрії, плани, надії), які згодом оживають, втілюючись у життя (доля, життєвий шлях) .

2. Людино-об'єктна модель, де діють неживі об'єкти. Тут роль відіграють символи, які вказують на конкретні фізичні чи психічні характеристики людини. Приміром, «чоловік – голова сім'ї, а жінка – шия». Висловлювання є концептуальним, оскільки ця метафора певною мірою розкриває ментальність слов'янських народів, занурену в закони родинного ладу, такий традиційний погляд слов'ян. Адже голова – це орган, відповідальний за обробку інформації та прийняття рішень. Шия є частиною тіла, вона керує рухом голови і відображає інформацію, на основі якої приймаються рішення. Слов'янська сім'я саме така: чоловіки приймають рішення і несуть за них відповідальність, а жінки координують всі процеси, що відбуваються в сім'ї.

3. Модель «Тварина – людина». Перенесення назви тварини передається за певними ознаками, такий шаблон переносу дуже поширений, оскільки містить негативне значення. Як приклад можна привести слово «баран», хоча бувають випадки позитивних відгуків, наприклад, «бджоли», коли ми говоримо про працьовитість людей.

4. Модель «фізичне явище – психічне явище». В даному випадку особливий феномен мають поняття, які можуть чітко виражати закладене в слові поняття, наприклад «клімат у колективі». У рамках наукового дискурсу – це природні особливості в певній місцевості, а в контексті професійного дискурсу – це міжособистісні стосунки [29].

Таким чином, відсутність культурної компетентності перекладача може призвести до неправильного розуміння або навіть ігнорування культурних деталей, що, у свою чергу, може призвести до абсолютної невдачі в перекладі основної тематики тексту. Як пояснює Фосетт, різні сфери будь-якої мови здатні надавати різних конотацій одному поняттю, це призводить до утворення специфічних культурних рівнів, що називаються семіосферою. Як одне з ключових понять культурної семіотики, «семіосфери» є визначальними для всіх матеріалів, що належать до культури або її дотичних, а також виступають як певного роду правила, які контролюють створення або інтерпретацію будь-якого матеріалу членами цієї культури (наприклад, класична поезія або традиційна музика) [77]. Перекладач із культурною компетенцією може розпізнати ознаки семіосфери, до якої належить текст, і, отже, може інтерпретувати його так, як він має бути зрозумілий в рамках цієї семіосфери.

Отже, підсумовуючи все вище зазначене, відмітимо, що метафора досить добре показує, як відображаються у суспільній свідомості різні фрагменти картин світу, стан суспільства та, які відбуваються в ньому процеси. Так, етнокультурні метафори відображають образ світу, ієрархію цінностей та міфологічні уявлення. Особливості метафор загалом пов'язані зі специфікою географічних, культурних, історичних та інших умов. Адже необхідність

створення стійких метафор мови продиктована, перш за все, потребами спілкування.

Дійсно, що опис ситуації, уявлення чи стереотипу перетворилися на знак (а національна метафора функціонує передусім як знак), тому він не може бути зрозумілий однозначно всіма членами лінгвістичної спільноти. І, незважаючи на існування більшої кількості «загальних сюжетів», кожна мова має набір унікальних мовних засобів вираження уявлень про світ, людину та соціальну дійсність.

1.3 Теоретичні основи перекладу метафори

Варто розпочати з того, що хоча практика перекладу існувала багато століть тому, лише тільки в другій половині нинішнього століття вчені розвинули самостійну дисципліну під назвою «Перекладознавство». Цей термін використовувався скоріше не для позначення систематичного дослідження об'єкту перекладу, а здебільшого самого процесу перекладу, дискусій навколо проблем, які виникають під час цього процесу, можливостей і автентичності перекладу, а також ролі перекладача та культури в ньому [77]. Перекладознавство запозичує багато своїх концепцій із таких дисциплін, як соціолінгвістика, комунікативні дослідження, психолінгвістика, прагматика, порівняльне літературознавство, культурологія та семіотика. Вони також пропонують безліч теорій і практичних аспектів, кожна з яких використовує певний кут і термінологію, щоб зосередитися на конкретному аспекті перекладу.

Взагалі у звичайному вживанні терміну «переклад» велика увага приділялася синтаксичному розумінню мов, залучених до перекладу. Не дивно, що з такої суворої точки зору перекладачі зберігали значно нижчий статус, ніж оригінальні автори тексту. Лише останнім часом переклад почав сприйматися як творчий процес, що має власну складність і гідність. Дослідження лінгвістики на початку 1960-х років призвели до значного прогресу в критичній методології та ще більше стабілізували статус перекладознавства. Приміром

науковці з когнітивної лінгвістики почали стверджувати, що лінгвістичні структури не є автономними і що мова використовується для передачі значення, сприйнятого нашими когнітивними здібностями [26]. У результаті фігури мови стали не просто буквальними виразами, а засобом концептуалізації реальності. Ці досягнення змінили статус перекладу з другорядної діяльності до «одного з найскладніших завдань, які може взяти на себе автор».

Відтак, метафору досить часто можна зустріти як в англійській, так і багатьох інших мовах. Дуже часто метафори асоціюють з літературою, але, самі того не помічаючи, ми часто використовуємо їх у повсякденному мовленні. Метафора – один із виразних засобів мови, що дозволяє глибше і яскравіше висловити свою думку, також як ми відмічали раніше, це показник розвитку мови, культури та мови людини, нації. Англійська мова багата на метафори, які вражають глибиною та образністю, адже вона пластична, у ній багато можливостей для творчості та створення своїх метафоричних виразів. Безпосередньо роль метафори в англійській мові – урізноманітнити мову оборотами, що мають переносне значення, яке надасть виразності фразам і висловлюванням. Таким чином, метафори збагачують мову та показують високий рівень володіння нею, саме тому при вивченні англійської поряд із повсякденною лексикою, ідіомами, фразовими дієсловами, абсолютно рекомендовано вивчати поширені цікаві метафори.

Хоча деякі вчені наполягають на вірності денотативному та конотативному значенням метафори в мові оригіналу, інші вважають це майже неможливим. Вони стверджують, що особливо у випадку метафор, пов'язаних із культурою, втрата деякої інформації про культуру здається неминучою. Крім того, метафори рідко використовуються як окремі одиниці в художньому тексті, натомість вони зазвичай використовуються як елементи, глибоко переповнені іншими текстовими елементами, отже, залучені до динамічного процесу створення значення [32]. Зрештою, перекладачі все ще відповідають за оцінку окремих ситуацій і застосування найкращої процедури для тлумачення та передачі ключових ідей і елементів.

Оскільки наявність значної кількості метафор являється ознакою художнього тексту, то варто відмітити, що художній переклад – один із найскладніших видів перекладацької діяльності. Даний вид перекладу має бути зроблений таким чином, щоб повністю збереглася атмосфера сюжету та авторський стиль. Тож перед перекладачем стоїть завдання зробити текст цікавим, зберегти стиль, передати ідею, думки і почуття автора оригінального твору, шляхом перетворення його образів на іншомовний матеріал, а також якомога точно відтворити образ світу, встановленого автором у творі [15]. Саме специфіка метафорики й дозволяє відтворити такий образ світу, а тому велике значення відводиться адекватному художньому перекладу метафоричних образів оригінального твору.

Таким чином, метафори традиційно завжди вважалися прикрасою мови, однак виклики, які вони створювали під час перекладу, були головною проблемою літературних перекладачів. Хоча приміром поява семіотики в перекладознавстві виявилася багатообіцяючою, навіть попри те, що лише деякі з теорій були детально вивчені або навіть застосовані перекладачами. Більше того, основна увага була зосереджена на першому поколінні семіотики, тоді як нещодавно були розроблені нові ідеї, щоб проілюструвати завдання перекладу. Тож з часом переклад розвинувся від суто лінгвістичного процесу до орієнтованого на текст і культуру, і нарешті, семіотичного процесу. Однак вплив домінуючих ідеологій, трансформація значення під час подорожі з однієї культури в іншу та, маніпуляції з текстом все ж таки залишились головними проблемами дослідників перекладу.

Вибір способу перекладу метафори залежить від різних факторів, насамперед від функції метафори в тексті, від стилістичних міркувань, від особливостей стилю тексту, а також від мети перекладу. В. Вальтер підкреслює, що центральне місце в тексті може займати метафора, з якою потім пов'язуються інші метафори та інші лексичні одиниці того самого образу. Таким чином, створюється особливий зв'язок з метафорою, яка проходить через весь текст, і якщо на неї не звернути увагу, вона може розірвати всю

послідовну логіку під час перекладу [46]. Тож зважаючи на те, що переклад метафори завжди виступав джерелом дискусій і конфліктів, тому що саме вони ставали проблемою перекладу, оскільки перенесення з однієї мови та культури на іншу здатні перешкоджати відтворенню мовних та культурних особливостей. Щоб якось полегшити дане питання, були запропоновані різні теорії та підходи стосовно перекладу метафор, адже кожен науковець розглядав цю проблему з різної точки зору.

Варто відмітити, що не існує ні єдиного правильного розподілу метафор за їх класифікацією, ні єдиного правильного набору способів їх перекладу. Тому Н.Ф. Палевіна виділяє чотири способи передачі метафор: еквівалентну відповідність; варіативні відповідності; трансформацію; кальку [17]. Як синонімічні заміники О.О. Селіванова характеризує випадки метафоричних трансформацій, серед яких виділяє чотири типи:

- ✓ деметафоризація – заміна метафоричного значення слова в перекладі на неметафоричний відповідник;
- ✓ метафоризація – заміна прямого значення метафоричним синонімом;
- ✓ трансметафоризація – заміна вихідного домену концептуальних метафор відповідників;
- ✓ заміна компонентів вихідного домену за умови його збереження в перекладі [20].

Однак все ж таки класифікації способів перекладу метафори, запропоновані П. Ньюмарком і Т. А. Казаковою, сьогодні вважаються найбільш вичерпними практичними порадами щодо перекладу метафор:

- ✓ повний переклад, який використовується для метафоричних одиниць у випадку, коли мова оригіналу та мова перекладу мають як аналогію, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, яку несе ця метафора;
- ✓ додавання/вилучення використовується в тих випадках, коли ступінь припущення подібності в МО та МП – відмінний і вимагає або експлікації змісту, що передбачається у вихідному тексті, або, навпаки імплікації того, що виражено словами в вихідному тексті;

- ✓ заміна використовується у випадках лексичної чи асоціативної неузгодженості між елементами метафори в мові оригіналу та мові перекладу;
- ✓ структурна перебудова використовується при розбіжностях у традиціях граматичного оформлення метафори серед двох мов;
- ✓ традиційний відповідник використовується для метафор фольклорного, біблійного та античного походження, коли мова оригіналу та мова перекладу виробили різні способи вираження метафоричної подібності;
- ✓ паралельне найменування метафоричної основи використовується при перекладі текстів, заснованих на загальній метафорі, коли відповідно до міжмовних умов потрібна заміна або структурна перебудова вихідної метафори, а також через характер інформації, що передається, має бути збережено вихідний оригінальний образ [35, с. 76].

Наступні чотири способи передачі метафор були запропоновані Я.І. Рецкером:

1. Використання еквівалентних відповідностей. Такий спосіб перекладу використовується за наявності у мові перекладу стійких відповідностей для оригінальної метафори. Наприклад, безліч стертих англійських метафор мають українські еквіваленти, які зафіксовані у лексикографії.

2. Вживання варіативних відповідностей у певних випадках за наявності способів передачі метафоричного виразу, які зафіксовані у словнику.

3. Спосіб трансформацій, що передбачає повну заміну основи метафори оригіналу.

4. Передача метафор за допомогою калькування, яка полягає у відновленні повного аналога оригінальної метафори у перекладі [44] .

Якщо взяти до уваги типології перекладу на рівні словникових відповідників, то методи збереження метафори потребують певного уточнення: зокрема, за яких обставин вона вживається матеріальне транскодування (транслітерація, транскрибування), семантичне або покомпонентне калькування, генералізація, семантична модуляція, конкретизація, антонімічний

переклад лексичної одиниці, за умови якого забезпечується наближення еквіваленту або аналогу фразеологізму [26].

На наш погляд, зазначені класифікації прийомів метафоричного перекладу, з орієнтовними рекомендаціями щодо збереження, додавання або виключення метафори, направлені на текстовий рівень, де перекладач повинен враховувати «відтворення подій, свідком і учасником яких був автор» і при необхідності «малювати певні пояснювальні штрихи, вносити в текст поради читачеві, для більш точного розуміння» [24].

Опускаючи метафори, що використовуються в оригіналі, перекладач здебільшого спотворює авторський задум. Тому виявивши метафору перекладачеві необхідно вирішити, чи доречно її відображення у перекладі та яким способом це можна відобразити якнайкраще. Зокрема художній текст передбачає наявність естетичного ефекту більшою мірою, ніж інших складових, тож у таких випадках втрата метафори призводить до повного спотворення сенсу [28]. Адже як ми відмічали раніше, при перекладі дуже важливо зберігати саме метафоричний образ повною мірою.

При перекладі також необхідно враховувати той факт, що в результаті буквального перекладу метафори може з'явитися образ, який абсолютно чужий мові перекладу. У таких випадках слід використовувати неметафоричне пояснення. Приміром теорія перекладу давно сформулювала «закон збереження метафори», який передбачає збереження метафоричного образу при перекладі по мірі можливості. Порушення цього закону може призвести до зміни сенсу фрази та зниження її естетичного та прагматичного ефекту. Таким чином, «закон збереження метафори» є певною тенденцією, рекомендацією для перекладачів, а не суворою догмою.

Як нам вдалось помітити, науковцями особливо наголошується на тому, що при перекладі метафори надзвичайно важливим є збереження ефекту емоційного впливу на реципієнта. Тому основні правила перекладу метафори, якими повинен користуватися кожен перекладач полягають у:

- 1) прямому/дослівному перекладі: перенесенні мовного образу мови оригіналу в еквівалентний мовний образ мови перекладу зі збереженням змісту;
- 2) заміні/субституції: заміні мовного образу оригіналу рівнозначною метафорою з порівнюваним змістом або порівнюваними асоціаціями;
- 3) описовому перекладі/перефразуванні: передачі використаного у творі образу мовою оригіналу за допомогою неметафоричного виразу мовою перекладу (деметафоризація) [15].

Підсумовуючи все вище зазначене, відмітимо, що оскільки метафора формується соціокультурними переконаннями та настановами конкретної культури, переклад цього лінгвістичного феномену має ґрунтуватися на «когнітивній еквівалентності», де метафори слід розглядати як когнітивні конструкції, які представляють приклади того, як люди осмислюють свій досвід та відносини [30]. Зважаючи на те, що метафори належать до різних культурних областей, це означає, що перекладач повинен виконувати роботу з точки зору концептуального відображення від імені читача іноземної мови. Він повинен шукати аналогічну когнітивну еквівалентність мови оригіналу у культурі мови перекладу. Чим більше аналізуються культури двох мов через концептуалізацію досвіду подібним чином, тим легше буде відтворити адекватний перекладу. Адже складність передачі метафор полягає не в припущенні, що мови не можуть забезпечити еквівалентні вирази для своїх метафор, а в тому факті, що в них відсутні відповідні метафори, що належать до тієї ж концептуальної області або області [46].

Можна зробити висновок, що перекладачі, чиє завдання полягає в тому, щоб створити текст вихідної мови, максимально схожий на текст мови оригіналу, повинні враховувати когнітивні та культурні проблеми при перекладі з англійської на українську або навпаки. Тому перекладачам недостатньо бути двомовними, вони також мають бути особливо компетентними в цих культурах. Оскільки перекладачі досить страждають при роботі з деякими метафорами, пов'язаними з культурою та специфікою їх переносного значення. Так, рекомендується навчати перекладачів справлятися з

перекладом метафор не тільки в іншомовних аспектах, а й в рамках рідної мови. Це пов'язано з тим, що іноді навіть носії мови не завжди здатні зрозуміти переносне значення висловлювань їхньої рідною мовою.

Таким чином, для повного розуміння наміру тексту перекладач повинен бути культурно компетентним у мові оригіналу, а також повинен мати здатність розшифровувати культурні референти, що містяться в метафоричних виразах. Однак, вводячи поняття «макропропозицій» і «мікропропозицій», тобто певних основ, з яких складається текст, Умберто Еко представив рішення цієї проблеми. Він стверджує, що перекладач повинен розкласти текст на його складові елементи, включаючи конотативні та стилістичні елементи. Таким чином, перекладач повинен розбити текст на кілька макропропозицій, кожна з яких описує центральні питання тексту. Ці макропропозиції є тим, що автор має намір проілюструвати, і разом вони вказують на цілісну інтенцію тексту. Мікропропозиції, з іншого боку, відносяться до окремих «точок тексту» або елементів, які разом створюють макропропозиції. Мікропропозиції включають речення, які зберігають певні значення і разом складають детальний зміст [32].

Отже, складність метафоричного перекладу полягає в наявності відмінностей між метафоричними системами, які існують у відповідних мовах. Просте перенесення метафор з одної мови на іншу – не завжди є можливим, у такому разі перекладачеві необхідно змінити метафоричний образ, зберігаючи тим самим ступінь експресії оригіналу. Тим не менш, пошук найбільш відповідного способу перекладу метафор все ще залишається великою проблемою для всіх сучасних лінгвістів.

Висновки до розділу 1

Підводивши підсумок першого розділу та проаналізувавши наукові роботи на тему нашого дослідження, відмітимо, що метафора традиційно розглядається як один із видів риторичних фігур, або тропів, які описувалися ще в рамках античної риторики. Саме вони використовуються і понині для «прикраси» мови, надання їй більшої виразності – що однаково необхідно як в

художньому тексті, так і в публічному виступі. Тому розгляд метафори, як специфічного образотворчого засобу, ми можемо знайти як у посібниках з теорії літератури, так і в підручники з риторики.

Метафора грає дуже важливу роль у художньому стилі мови, оскільки вона являється універсальним інструментом, що бере участь у відтворенні емоційно-оцінних номінацій. Метафора характеризується образним уявленням і стилістичним забарвленням, а також вираженням деякого відношення, усвідомленої емоції, наприклад, зневаги, або захоплення тощо. Метафора виконує багато різних функцій, зокрема основною її функцією є надання мови образно-експресивного забарвлення, яке поєднується з яскраво вираженою емоційною оцінкою. Крім того, метафора виконує номінативну функцію, тобто поповнює мову різними лексичними та фразеологічними конструкціями.

Культурні метафори містять безліч одночасних конотативних і денотативних значень, норм і цінностей, які базуються на культурі. Тож метафора досить добре показує, як відображаються у суспільній свідомості різні фрагменти картин світу, стан суспільства та, які відбуваються в ньому процеси. Так, етнокультурні метафори відображають образ світу, ієрархію цінностей та міфологічні уявлення. Особливості метафор загалом пов'язані зі специфікою географічних, культурних, історичних та інших умов. Адже необхідність створення стійких метафор мови продиктована, перш за все, потребами спілкування. Однак, спираючись на різні мови та культурні концепції, перекладач не повинен очікувати перенесення всіх смислів одного тексту в інший. Таким чином, можна говорити про те, що різні властивості метафори виявляються затребувані у різних комунікативних ситуаціях. Номінативна якість метафори найбільше використовується у наукових текстах, естетико-креативна – у мові художньої літератури, дидактична та сугестивна – у сучасних медійних тексти.

Таким чином, на початковому етапі процесу перекладу слід пам'ятати про те, що переклад – це не просто акт перенесення буквального значення з однієї мовної системи в іншу, а він натомість передбачає втілення багато

екстралінгвістичних зусиль. Насправді будь-яка мова є засобом вираження свого соціокультурного контексту. Як стверджують науковці, реальний життєвий досвід людини знаходиться під величезним впливом «мовних звичок» спільноти, до якої він належить. Отже, кожен набір мовних знаків означає певний життєвий досвід, і ніякі два набори мовних знаків не будуть настільки схожими, щоб вважатися такими, що вказують на єдиний соціокультурний контекст.

Загалом, переклад завжди передбачає складний процес переосмислення, повторного моделювання та контекстуалізації. Тому справедливо буде сказати, що переклад все ж так певним чином змінює текст. Приміром у рамках семіотики будь-яка мова є вербальним перекладом свого середовища, і кожен текст є, по суті, перекладом іншого тексту. Виходячи з того, що ми зазначали раніше, найменш шокуєчим є той факт, що процес перекладу сильно залежить від компетентності та креативності перекладача. Перекладач має бути культурно компетентним як у вихідній, так і в цільовій мовах, а також вміти застосовувати креативність принаймні до завдання перекодування значення в знаки цільової мови та відповідні складові тексту. Недарма серед спеціалістів існує така думка: «якщо десяток перекладачів візьмуться за один і той же текст, вони створять десяток різних версій». Таким чином, кожен твір перекладу є унікальним, точніше, кожен текст є унікальним продуктом перекладача.

Отже, переклад художніх текстів є найскладнішим і найбільш своєрідним з усіх видів перекладу. Саме в художніх текстах у всьому спектрі представлені виражальні засоби мови: порівняння, алегорії, метафори, оксюмори тощо, адже це мова художньої літератури, якій властива особлива образність. Безпосередньо складність метафоричного перекладу полягає в наявності відмінностей між метафоричними системами, які існують у відповідних мовах. Просте перенесення метафор з одної мови на іншу – не завжди є можливим, у такому разі перекладачеві необхідно змінити метафоричний образ, зберігаючи тим самим ступінь експресії оригіналу. Зокрема вибір способу перекладу метафори залежить від різних факторів, насамперед від функції метафори в

тексті, від стилістичних міркувань, від особливостей стилю тексту, а також від мети перекладу. Вивчення перекладацьких прийомів відтворення метафор в українській мові та порівняння їх із описаними в лінгвістичній літературі, наочно демонструє відсутність певної універсальної моделі перекладу, яка б могла вирішити всі проблеми, з якими стикається перекладач. У зв'язку з цим пошук найбільш відповідного способу перекладу метафор все ще залишається великою проблемою для всіх сучасних лінгвістів.

РОЗДІЛ 2

АВТОРСЬКІ ТА СЛОВНИКОВІ МЕТАФОРИ В ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ КАДЗУО ІШІГУРО «НЕ ВІДПУСКАЙ МЕНЕ»)

2.1. Структурно-семантичні типи метафор у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене»

Було досліджено 500 одиниць метафор у романі.

Семантична класифікація метафор здійснювалася за референтами. У середині груп ми досліджували донорські сфери метафори.

1. Людина та її характеристики (84%).

Людина описує є себе часто за допомогою антропоморфних же метафор-персоніфікацій, які є поширеним видом метафор, за допомогою яких людина постає в образі особистості з унікальними рисами та індивідуальними людськими якостями. Антропоморфна метафора в теорії метафори розглядається як базова і розглядається як основа способів розуміння людиною навколишнього світу.

Групу поділено на такі підгрупи.

1.1 Думки людини (28%).

Для метафоричної номінації використовувалися, зокрема, такі донорські сфери:

Простір і час (16%), усі представлені концептом «простір».

- простір.

Прагматика часо-просторової метафори надає динаміки подіям і явищам, описаним у художній літературі, виявляє ступінь наближення до задекларованої мети, оскільки в основі такої метафори – семи рухів, змін.

Наприклад:

<...> *special place in his memory* <...> буквально: «особливе місце в його пам'яті», у переносному значенні: «велике значення для когось».

Тут обігрується просторова дихотомія порядок/хаос, де порядок має позитивну конотацію (і, зокрема, речі, що мають свої місця, знаходяться у порядку, тобто також мають позитивну конотацію), а хаос, безлад, відповідно негативну. «Мати особливе місце» припускає «мати найкраще місце» у певному порядку, тож об'єкти, що мають особливе місце, оцінюються особливо високо.

Хоч ця метафора переважно просторова, вона має тісні зв'язки і із часовою, адже пам'ять тримає у собі події різної давності.

Так само і в наступному прикладі:

*I've been **getting this urge to order** all these old memories* <...> буквально: «Я отримав бажання упорядкувати всі ці старі спогади», у значенні: «згадати усе по порядку».

Тут також обігрується просторова дихотомія порядок/хаос, де порядок має позитивну конотацію а, речі, що знаходяться у порядку, тобто так само мають позитивну конотацію.

Ця просторова метафора пов'язана не тільки із часовою (пам'ять), але і з метафорою частина/ціле. «Згадати все по порядку» значить також «згадати усе повністю, цілком», тоді як переплутані спогади часто асоціюються із уривками, неповнотою.

Ще приклад.

*<...> have pushed the other stuff **into the background*** <...> буквально: «відсунули інші речі на задній план», у значенні: «інші речі стали менш важливими».

У концептуальному плані, ця метафора пов'язана із моделлю «Краще – попереду, <а гірше - позаду>». Тобто менш важливі речі описуються як такі, що знаходяться позаду. Пов'язана ця метафора і із моделлю «Майбутнє – попереду, <а минуле – позаду>». У такому випадку старі події дорівнюються до минулого, як такі, що втратили актуальність.

Наведемо ще приклад:

*<...> the whole thing had **shrunk** in her memory* <...> буквально: «уся ця річ скоротилася в її пам'яті», у значенні: «вона забула більшу частину чогось».

Сприйняття (4%). Сфера представлена концептом «зір».

- зір.

Зокрема:

I could see something closing off inside him <...> буквально: «Я бачила, як щось закривається в ньому», у значенні: «зрозуміла з його поведінки»,

Фізичні явища (4%).

Зокрема:

*<...> other little episodes like that started **tugging** at my mind <...>* буквально: «інші маленькі епізоди, подібні до цього, почали смикати мене мене», у значенні: «згадка про подібні речі».

Частина / ціле (4%).

Зокрема:

*<...> to understand properly **the latest piece** of information* буквально: «правильно розуміти найновіший шматок інформації», у значенні: «найновіша інформація»

1.2. Зовнішність людини (8%).

Для метафоричної номінації, зокрема, використовувалися такі донорські сфери:

Фізичні явища (4%).

Наприклад:

*<...> but strands were always coming loose and **floating around her** <...>* буквально: «але пасма завжди розпускалися і плавали навколо неї», у значенні: «розпатлане волосся»,

Фауна (4%).

Зокрема:

- птах:

Crow Face буквально: «обличчя ворони», у значенні: «обличчя з гачковатим носом»,

1.3 Невербальна поведінка людини (36%).

Для метафоричної номінації одиниць цієї субгрупи використовувалися такі донорські сфери:

Артефакти (4%).

Зокрема, зброя.

- зброя.

Наприклад:

<...> *virtually everybody shot daggers at Polly* <...> буквально: «майже всі стріляли в Поллі кинджалами», у значенні: «майже усі сердито поглядали на Поллі».

Метафора з первісною сферою «артефакт» концептуалізує різноманітні суспільно-політичні явища та процеси, звертаючись до артефактів, тобто предметів, створених людиною. Кожного разу, інтерпретуючи та сприймаючи таку метафору, адресат звертається до узагальненої концептосфери «артефакту», з якою пов'язані певні асоціації. Тобто метафорична модель «Погляд — кинджал» характеризується прагматичним потенціалом, усталеною оцінкою, закріпленою в етнічній свідомості. За своєю структурою джерелосфера «артефакт» є складним і неоднорідним поняттям.

Фізична дія (12%).

Наприклад:

<...> *he squeezed himself right into the wall next to me* <...> буквально: «він втиснув себе у стіну», у значенні: «дуже щільно прижався до стіни».

Ще приклад:

<...> *to smuggle into our heads a lot of the basic facts* <...> буквально: «таємно запхати в наші голови багато основних фактів», у значенні: «навчати непрямыми методами».

Наведемо ще приклад:

<...> *if you give me half a chance* <...> буквально: «якщо даси мені півшанса», у переносному значенні: «якщо хоч трошки повіриш»,

Сприйняття (4%).

Зокрема:

- зір, слух.

Наприклад:

I kept my eyes and ears open for it буквально: «Я тримала очі та вуха відкритими», у значенні: «була дуже уважною до будь-якої інформації».

Коли людина співвідносить світ із собою, це дозволяє їй краще його зрозуміти. Тому саме за допомогою метафор сприйняття часто описуються інші процеси. Цей тип метафори відображає специфічний спосіб сприйняття і розуміння подій і впливає на характер відповідних рішень і дій, засоби поведінки. Персоніфікація відбувається за кількома основними параметрами, відповідно до аспектів репрезентації людини-особи в мові.

Фізичне явище (12%), у тому числі:

- вогонь (4%). Зокрема:

<...> *jokes about donations faded away* буквально: «жарти про пожертвування згасли», у значенні: «жарти поступово припинились»

- вибух (8%).

Наприклад:

Tommy was going to blow буквально: «Томмі збирався вибухнути», у значенні: «Томі збирався продемонструвати свою роздратованість».

Метафора вибуху, використана письменником, не випадкова. При концептуалізації емоцій людина спирається насамперед на власний чуттєвий досвід. Наприклад, серед основних властивостей емоцій психологи зазвичай виділяють універсальність (вплив емоцій на всіх людей, незалежно від статі, віку, соціального статусу тощо) і здатність емоцій передаватися від однієї людини до інших, які закрити.

Ще приклад:

<...> *what sort of impact Miss Lucy's outburst at the pavilion made* буквально: «який вплив справив спалах міс Люсі в павільйоні», у значенні: «демонстрація роздратованості».

Життєві процеси (4%).

Зокрема:

- смерть.

Наприклад:

<...> *had stopped dead* <...> буквально: «став мертво», у значенні: «став непорушно і не збирався рухатись»,

Джерельну область «Фізіологічні процеси» можна розглядати як частину джерельної області «Людина». Однак розгорнута структура дозволяє виділити в окремий тип метафору хвороби та смерті, що представляє діяльність певних явищ у формі медичної сфери з назвами хвороб, збудників, симптомів, а також смерті. Лобробут людини залежить від багатьох речей. Тому стає зрозумілим посилення морбіальної метафори під час будь-якої кризи. Метафорична модель із сферою-джерелом «смерть» має емоційний характер. Мета використання – перенести ставлення адресата до хвороб і смерті у іншу концептуальну сферу економіки, щоб викликати у нього занепокоєння, навіть співчуття.

1.4. Вербальна та екстравербальна поведінка (12%).

Для метафоричної номінації, зокрема, використовувалися такі донорські сфери:

Речі (4%).

У цьому випадку особи і явища уподібнюються до предметів, створених працею людини або до їхньої дії чи дії із ними.

Наприклад:

- одяг.

Зокрема:

<...> *complete dressing-down in front of everyone* <...> буквально: «повне роздягання на очах у всіх», у значенні: «розповідати правду при усіх».

Простір і час (4%).

Зокрема:

- простір (високо / низько).

Наприклад:

His voice lowered suddenly буквально: «Його голос раптово знизився», у значенні: «став говорити тихіше».

Тут вжито метафоричне уявлення про те, що високий голос – гучний та тонкий, а низький – тихий та басовитий. Тобто вживаються просторові характеристики високо/низько. У концептуальному плані, непрямо це узгоджується із метафоричною моделлю «Що краще – то знаходиться вище, < а що гірше – то нижче>».

Фізіологічні процеси (4%).

- дихання.

Наприклад:

*But you're not to **breathe** a word* <...> буквально: «Але ти не видихни жодного слова», у значенні: «нічого не кажи».

Тут метафора утворена за подібністю видиху та вимовляння. Поява таких вторинних номінацій є спробою змодельовати поведінку людини за зразком фізіології людського організму, необхідною умовою нормального функціонування та розвитку якого є забезпечення всіх процесів життєдіяльності. В іншому випадку йому загрожують різні фізичні та психічні захворювання з відповідними симптомами.

2. Простір і час (12%).

Група представлена такими субгрупами:

Простір і час (8%), зокрема:

- час.

Наприклад:

<...> *lay around the corner to do with Miss Lucy* <...> буквально: «лежав за рогом, щоб мати справу з міс Люсі», у значенні: «дуже скоро».

Тут простежується зв'язок простора та часу в уявленні мовця: для позначення часових уявлень використовуються просторові концепти. «Лежати за рогом» – перебувати поряд. Тобто близька відстань пов'язується із коротким проміжком часу і навпаки – більша відстань пов'язується із більш довгим проміжком часу.

Простір і час (4%), зокрема:

- простір.

Наприклад:

<...> *things that lay in front of us* <...> буквально: «речі, які лежали перед нами», у значенні: «майбутнє».

У концептуальному плані, ця метафора утворена за моделлю «Майбутнє попереду, <а минуле – позаду>». А події, що очікують у майбутньому тут уподібнюються до речей.

- світло / темріва (4%), зокрема:

- світло.

Наприклад:

I'm looking at them in the light of what came later буквально: «Я дивлюся на них у світлі того, що було пізніше», у значенні: «з урахуванням нової інформації».

3. Явища (4%)

Для метафоричної номінації використовувалися, зокрема, такі донорські сфери:

Конкретне / абстрактне.

Наприклад:

<...> *had a more subtle effect* <...> буквально: «мав більш тонкий ефект», у значенні: «ефект помітно дуже слабо».

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності різних груп референтів, номінованих метафорою у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене». Результати квантитативного аналізу представлено на діаграмі на Рис. 2.1.

Рис. 2.1. Частотність різних груп референтів, номінованих метафорою у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене», %

З Рис. 2.1 ми можемо зробити висновок, що абсолютно переважають референти, представлені лексико-семантичною групою «Людина та її характеристики» (84%). В ній переважає субгрупа «Невербальна поведінка людини», що складає понад третини (36%) від усіх досліджуваних одиниць. Метафора для номінації референтів цієї групи створювалася із застосуванням таких донорських сфер, як «Простір і час» (концепт «простір»), «Сприйняття» (концепт «зір», «слух»), «Фізичне явище» («вогонь», «вибух»), «Частина / ціле», «Фауна» (птах), «Артефакти» («зброя», «одяг»), «Фізіологічні процеси та стани» («смерть», «дихання»).

Середню частотність продемонструвала лексико-семантична група «Простір і час» (12%). У ній переважає субгрупа «Час» (8%). Метафора для номінації референтів цієї групи створювалася із застосуванням таких донорських сфер, як «Простір і час» (концепти «простір», «час»), «Світло / Темрява» (концепт «світло»).

Рідко траплялися референти лексико-семантичної групи «Явища» (4%). Для метафоричної номінації використовувалася донорська сфера «Конкретне / абстрактне».

Було здійснено також квантитативний аналіз для визначення частотності функціонування різних донорських сфер утворення метафори у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене». Результати квантитативного аналізу представлено на діаграмі на Рис. 2.1.

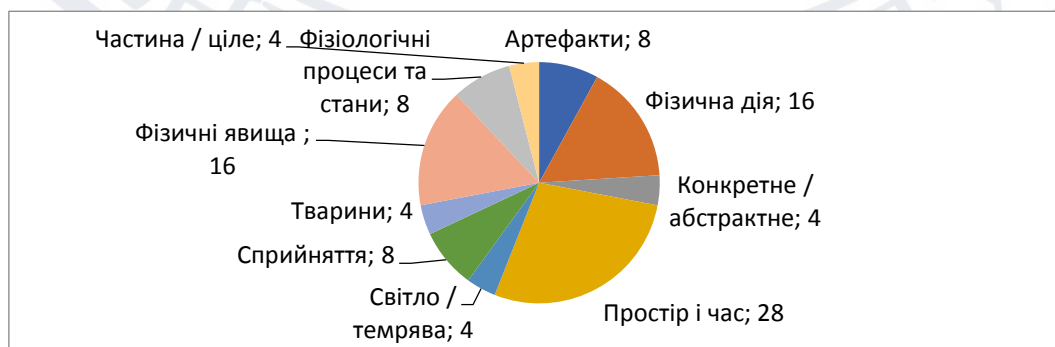

Рис. 2.2. Частотність різних донорських сфер для створення метафори у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене», %

З Рис. 2.2 ми можемо зробити висновок, що у досліджуваному романі найчастіше метафора утворюється зі сфери «Простір і час», де донорськими концептами слугують концепти «Час» і «Простір». Кількість таких одиниць склало понад чверті (28%).

Середню частотність продемонстрували сфери «Фізична дія» та «Фізичні явища» (по 16%).

Рідко зустрічаються одиниці концептосфер «Артефакти», «Сприйняття», «Фізіологічні процеси і стани» (по 8%).

У поодиноких випадках трапляються одиниці концептосфер «Конкретне / абстрактне», «Світло / Темрява» та «Частина / Ціле» (по 4% у кожному випадку).

2.2. Особливості вживання метафор у романі

Стилістичні особливості вживання метафор у художньому творі реалізуються через функції метафори. Аналіз наукової літератури дозволив узагальнено виділити такі стилістичні функції метафори: номінативну, оцінну, емотивну, експресивну. Слід відмітити, що жодна метафора не виконує тільки одну функцію (принаймні, номінативна властива кожній, бо вона номінує того чи того референта – людину, явище дію тощо), проте в кожному окремому випадку та або та функція виявляється домінуючою. Тож і класифікувати метафори будемо саме за домінуючими функціями.

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності здійснення метафорою різних стилістичних функцій у романі «Не відпускай мене».

Результати квантитативного аналізу стилістичних функцій наведено на Рис. 2.3.

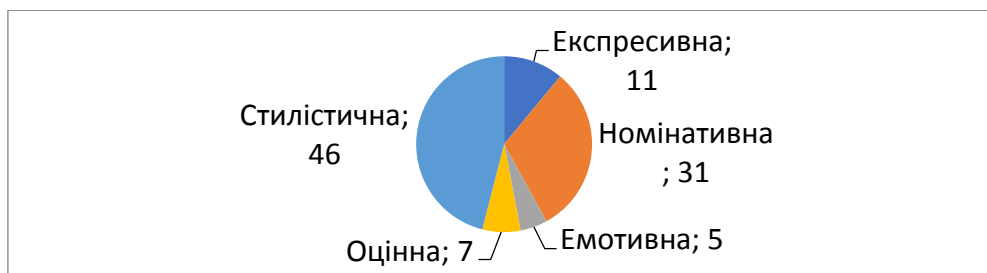

Рис. 2.3. Частотність здійснення метафорою різних функцій, %

З Рис. 2.3 можемо зробити висновок, що найчастіше реалізується стилістична функція метафори у художньому тексті. Кількість таких одиниць склала майже половину (46%) від усього досліджуваного матеріалу. Зокрема, метафори виконували стилістичну функцію, коли поєднувалися з іншими стилістичними фігурами, ампліфікаціями або тропами.

Наприклад:

Word got round fast enough, буквально: «слово пішло досить швидко».

Тут поряд із метафорою використано метонімію (*word* «слово» у значенні «звістка»).

Також метафорі у романі притаманні різні розряди лексики, зокрема, оказіоналізми (*Crow Face*, колоквіалізми, запозичення, фразеологізми, у тому числі й трансформовані та ін.; експресивно забарвлені синоніми слів із нейтральною конотацією або з меншою експресивністю та ін.

Наведемо приклад колоквіалізму:

<...> *on the elbow like that, it can **unzip*** <...>. Виділене слово має значення розстібнути «блискавку» і є прикладом колоквіалізма із метафоричним забарвленням.

Середню частотність продемонструвала номінативна функція, яка домінує майже у третині одиниць (31%). Зокрема, найчастіше вживаються метафори, що номінують дію та людину та її характеристики. Причому такі одиниці номінують частіше поведінку людини, її думки.

Наприклад:

I could see something closing off inside him <...> буквально: «Я бачила, як щось закривається в ньому», у значенні: «зрозуміла з його поведінки»,

Тут номінується відчуття

Рідше домінує однозначно експресивна функція (11%). Переважно вона реалізується через експресивну лексику, а також у окличних реченнях.

Наприклад:

<...> *the whole thing had **shrunk** in her memory* <...> буквально: «уся ця річ скоротилася в її пам'яті», у значенні: «вона забула більшу частину чогось».

Оцінна функція окремо від інших реалізується рідко (7%), тут маються на увазі переважно лексеми та словосполучення із прямою оцінкою. Переважають одиниці із негативною оцінкою, а одиниці із позитивною та контекстуальною оцінкою трапляються у поодиноких випадках.

Наприклад:

<...> *the atmosphere remained **light-hearted*** .

У цьому прикладі надається позитивна оцінка.

Наведемо ще приклад:

<...> *which hung **stupidly** in the air* ..

Тут надається негативна оцінка.

Найрідше трапляються лексеми, у яких окремо можна визначити лише емотивну функцію (5% одиниць). Вона реалізується через емотиви, описи емоційного стану, описи емоційної поведінки.

Наприклад:

<...> *to let the emotional flurry just pass* <...> .

Наведемо ще приклад:

*Tommy was **going to blow***

Ще приклад:

<...> *what sort of impact Miss Lucy's **outburst** at the pavilion made*

Поряд з власне семантичним значенням метафора у романі має прагматичне значення та виконує прагматичну функцію.

Симптоматична функція (47%) виявляється у тому, що метафори можуть бути засобами, що слугують для опису речей та подій, вираження певних почуттів: симпатії, обурення тощо.

Наприклад:

Tommy's whole act fell apart that summer.

У цьому прикладі метафора сприяє вираженню обурення.

Сигнальна функція (12%). Метафори у цій функції функціонують, щоб викликати у одержувача інформації певну реакцію або поведінку, що виражається у приємних та неприємних для нього почуттях і, нарешті, у певній поведінці.

<...> to smuggle into our heads a lot of the basic facts <...> .

Тут сигнальна функція реалізується через іронію, що міститься у словах *to smuggle* «таємно проштовхнути» та *basic* «базові».

Функція залучення уваги адресата (13%) виявляється у тому, що метафора вживається на тлі нейтрального контексту і сама привертає до себе увагу образністю, узагальненістю значення.

Наприклад:

<...> if you give me half a chance <...> .

Функція акцентуації комунікативно значущих елементів (9%) пов'язана із функцією залучення уваги, оскільки виділяються найбільш значущі, суттєві характеристики, які адресат надає в образній формі.

Наприклад:

*His voice **lowered** suddenly*

Функція компресії інформації (14%): метафори є нерідко зразком мовної економії і часто сприяє компресії інформації, яка передається, що може бути виражена алегорично.

Наприклад:

Crow Face буквально: «обличчя ворони», у значенні: «обличчя з гачковатим носом»,

Етно-ідентифікуюча функція (5%) пов'язана із когнітивною складовою того чи того народу. Відображенням картини світу кожного народу є певні розряди метафори, оскільки вони в себе включають етнічні властивості тієї чи тієї конкретної території.

В аналізованому творі етно-ідентифікуюча функція реалізується через фразеологізми.

Наприклад:

*Tommy was **going to blow** .*

Також вона реалізується завдяки використанню англійських імен та гоноративів у складі речень із метафорою.

Наприклад:

*<...> lay around the corner to do with **Miss Lucy** <...> .*

Оскільки роман, що аналізується антиутопією, то у ньому, окрім етно ідентифікуючої функції, можна визначити і квазі-етно-ідентифікуючу через використання квазі-реалій, що обумовлено законами жанру.

Наприклад:

*<...> my life at **Hailsham** falls into two distinct chunks <...> .*

Тут назва *Hailsham* є квазі-реалією, бо позначає вигаданий інтернат у Британії. Тож її використання сприяє реалізації увазі-етно-ідентифікуючої функції.

Отже, окрім стилістичних функцій у романі реалізуються і прагматичні функції метафори: симптоматична функція, сигнальна функція, функція залучення уваги адресата, функція акцентуації комунікативно значущих елементів, функція компресії інформації та етно-ідентифікуюча функція.

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності реалізацій різних прагматичних функцій метафори у романі «Не відпускай мене».

Результати аналізу прагматичних функцій метафори представлені на Рис.

2.4.

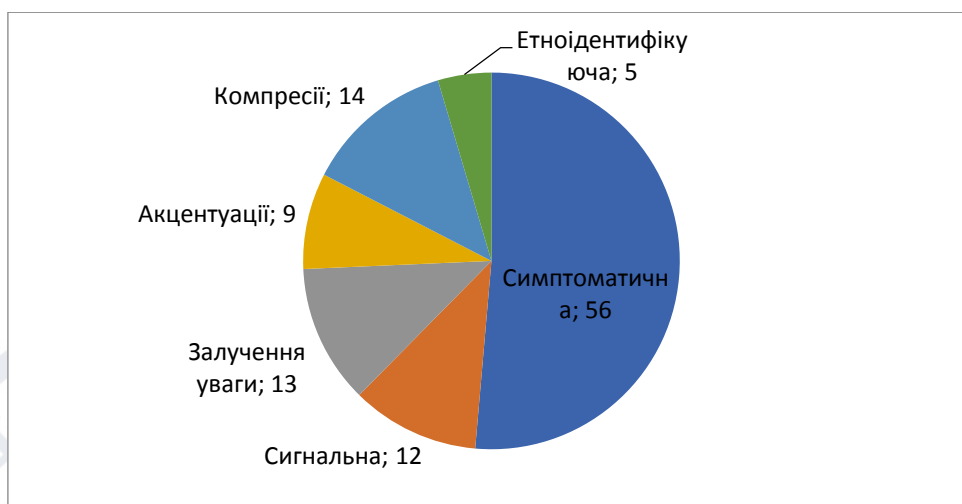

Рис. 2.4 Частотність здійснення метафорою різних прагматичних функцій, %

З Рис. 2.4 можемо зробити висновок, що серед прагматичних функцій найчастіше трапляється симптоматична функція (47%). Вона найчастіше реалізується за допомогою такого розряду одиниць, як експресивна лексика. Частотними також є лексеми-номінативи. Рідше трапляються тропи, ампліфікації, стилістичні фігури, що описують емоційну поведінку, лексеми із семантикою оцінки.

Середню частотність продемонстрували одиниці метафори, що сприяють реалізації таких функцій, як функція компресії інформації (14%), функція залучення уваги адресата (13%) та сигнальна функція (12%). Функція компресії інформації найчастіше реалізується за допомогою сленгізмів, рідко – тропів, ампліфікацій та стилістичних фігур, лексем-номінативів та фразеологізмів. Функція залучення уваги адресата найчастіше реалізується за допомогою експресивної лексики, також трапляються лексика із семантикою оцінки, okazionalizmi та фразеологізми. Сигнальна функція переважно реалізується за допомогою номінативів, також трапляються емотиви, розмовна лексика та фразеологізми.

Рідко реалізується функція акцентуації комунікативно значущих елементів (9%). Ця функція реалізується найчастіше за допомогою експресивної лексики із семантикою номінації за різними ознаками.

Найрідше трапляється етно-ідентифікуюча функція (5%). Найчастіше в аналізованому тексті вона реалізується за фразеологізмами

Висновки до розділу 2

Структурно-семантичний аналіз метафор в аналізованому романі дозволив зробити висновок, що абсолютно переважають референти, представлені лексико-семантичною групою «Людина та її характеристики» (84%). В ній переважає субгрупа «Невербальна поведінка людини», що складає понад третини (36%) від усіх досліджуваних одиниць. Метафора для номінації референтів цієї групи створювалася із застосуванням таких донорських сфер, як «Простір і час» (концепт «простір»), «Сприйняття» (концепт «зір», «слух»), «Фізичне явище» («вогонь», «вибух»), «Частина / ціле», «Фауна» (птах), «Артефакти» («зброя», «одяг»), «Фізіологічні процеси та стани» («смерть», «дихання»). Середню частотність продемонструвала лексико-семантична група «Простір і час» (12%). У ній переважає субгрупа «Час» (8%). Метафора для номінації референтів цієї групи створювалася із застосуванням таких донорських сфер, як «Простір і час» (концепти «простір», «час»), «Світло / Темрява» (концепт «світло»). Рідко траплялися референти лексико-семантичної групи «Явища» (4%). Для метафоричної номінації використовувалася донорська сфера «Конкретне / абстрактне».

Аналіз частотності функціонування різних донорських сфер утворення метафори у романі Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене» показав, що у досліджуваному романі найчастіше метафора утворюється зі сфери «Простір і час», де донорськими концептами слугують концепти «Час» і «Простір». Кількість таких одиниць склало понад чверті (28%). Середню частотність продемонстрували сфери «Фізична дія» та «Фізичні явища» (по 16%). Рідко зустрічаються одиниці концептосфер «Артефакти», «Сприйняття», «Фізіологічні процеси і стани» (по 8%). У поодиноких випадках трапляються одиниці концептосфер «Конкретне / абстрактне», «Світло / Темрява» та «Частина / Ціле» (по 4% у кожному випадку).

Аналіз функцій метафор дозволив зробити висновок, що найчастіше реалізується стилістична функція метафори у художньому тексті. Кількість таких одиниць склала майже половину (46%) від усього досліджуваного матеріалу. Зокрема, метафори виконували стилістичну функцію, коли поєднувалися з іншими стилістичними фігурами, ампліфікаціями або тропами. Середню частотність продемонструвала номінативна функція, яка домінує майже у третині одиниць (31%). Зокрема, найчастіше вживаються метафори, що номінують дію та людину та її характеристики. Причому такі одиниці номінують частіше поведінку людини, її думки. Рідше домінує однозначно експресивна функція (11%). Переважно вона реалізується через експресивну лексику, а також у окличних реченнях. Оцінна функція окремо від інших реалізується рідко (7%), тут маються на увазі переважно лексеми та словосполучення із прямою оцінкою. Переважають одиниці із негативною оцінкою, а одиниці із позитивною та контекстуальною оцінкою трапляються у поодиноких випадках. Найрідше трапляються лексеми, у яких окремо можна визначити лише емотивну функцію (5% одиниць). Вона реалізується через емотиви, описи емоційного стану, описи емоційної поведінки.

Щодо прагматичних функцій метафори, то серед прагматичних функцій найчастіше трапляється симптоматична (47%). Вона найчастіше реалізується за допомогою такого розряду одиниць, як експресивна лексика. Частотними також є лексеми-номінативи. Рідше трапляються тропи, ампліфікації, стилістичні фігури, що описують емоційну поведінку, лексеми із семантикою оцінки. Середню частотність продемонстрували одиниці метафори, що сприяють реалізації таких функцій, як функція компресії інформації (14%), функція залучення уваги адресата (13%) та сигнальна функція (12%). Функція компресії інформації найчастіше реалізується за допомогою сленгізмів, рідко – тропів, ампліфікацій та стилістичних фігур, лексем-номінативів та фразеологізмів. Функція залучення уваги адресата найчастіше реалізується за допомогою експресивної лексики, також трапляються лексика із семантикою оцінки, оказіоналізми та фразеологізми. Сигнальна функція переважно реалізується за

допомогою номінативів, також трапляються емотиви, розмовна лексика та фразеологізми. Рідко реалізується функція акцентуації комунікативно значущих елементів (9%). Ця функція реалізується найчастіше за допомогою експресивної лексики із семантикою номінації за різними ознаками. Найрідше трапляється етно-ідентифікуюча функція (5%). Найчастіше в аналізованому текстах вона реалізується за фразеологізмами. Також використовуються етно-марковані власні імена та гонорати ви. Жанровою особливістю роману антиутопії є те, що у ньому реалізується одночасно із етно-ідентифікуючою і квазі-етно-ідентифікуюча функція, що пов'язано із функціонуванням у романі квазі-реалій, обумовлених законами жанру.

Метафора у досліджуваному романі є переважно соціальною, оскільки демонструє, як картина світу відображається в суспільній свідомості і що вона, ця картина, являє собою.

РОЗДІЛ 3

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР

3.1.Образні еквіваленти

У перекладі метафора представляє особливі труднощі. Втрата метафори засобу може привести до того, що сенс буде переданий не в повній мірі, тож збереження художнього образу дуже важливе. Але дослідники підкреслюють, що це можливо не завжди, бо пов'язано з відмінностями між образними системами у різних мовах [3, с. 21]. За «законом збереження метафори» образ при перекладі має зберігатися максимально, опущення його може спотворити авторський задум [10, с. 127].

Існують окремі підходи до виділення трансформацій при відтворенні тих чи тих жанрових ознак художнього тексту і, зокрема, антиутопій.

Так, зокрема, при перекладі квазіреалій у жанрі антиутопії, важливо мати на увазі способи трансляційного перейменування, які виділила Р. Зорівчак:

- гіперонімічне перейменування;
- описовий перифраз;
- калька та напівкалька;
- комбінована реномінація;
- транскрипція та транслітерація;
- міжмовна транспозиція на конотативному рівні;
- субституція (уподібнення);
- ситуативний відповідник (контекстуальний переклад чи перекладацький оказіоналізм);
- інтерпретація (контекстуальне розтлумачення або описовий переклад)

[**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 46].

А. Прокопенко та Р. Мозуль, досліджуючи особливості перекладу інтертекстуальних включень у романі, називають:

- транскрибування;
- калькування;

- еквівалентний переклад [37].

Перекладацькі способи перекладу метафори полягають у застосуванні підходів, що здійснюються перекладачем у межах традицій певних перекладацьких шкіл і пов'язаних з ними нових тенденцій у перекладі. Тож існує багато класифікацій, тому, на нашу думку, доцільно для аналізу обрати таку, що узагальнює. Український дослідник С. Максимов надає широку характеристику трансформацій, зокрема [36, с. 92]:

I. Лексичні трансформації.

1.1 Формальні лексичні трансформації:

1.1.1 Запозичення, в тому числі й калькування.

1.1.2 Традиційні способи відтворення власних назв.

1.1.3 Транскрибування.

1.1.4 Транслітерація.

1.1.5 Поєднання традиційного відтворення, транскрибування та транслітерації.

1.2 Лексико-семантичні трансформації.

1.2.1 Диференціація значення.

1.2.2 Генералізація.

1.2.3 Конкретизація.

1.2.4 Модуляція.

II. Граматичні трансформації.

2.1 Дослівне відтворення синтаксичної структури («нульова трансформація»).

2.2 Транспозиція (заміна порядку слів у реченні).

2.3 Перестановки.

2.3.1 Морфологічні заміни (заміна частин мови).

2.3.2 Синтаксичні заміни (заміни синтаксичних конструкцій).

2.3.3. Граматичні заміни (заміни граматичних категорій).

2.4. Додавання повнозначних лексем або граматикалізованих одиниць.

2.5 Опусцення повнозначних лексем або граматикалізованих одиниць.

III. Лексико-граматичні трансформації.

3.1. Цілісне перетворення.

3.2. Антонімічний переклад.

3.3. Компенсація втрат при перекладі.

Саме класифікація С. Максимова буде взята за основу в нашому дослідженні. Але щоб дотримуватися принципів перекладу метафори, необхідно враховувати багато аспектів концептуального та мовного перекладу.

Зокрема, трансформаційного підходу може бути недостатньо при аналізі способів відтворення метафор. Денотативний рівень трансформацій у його класифікації представлено генералізацією (заміна гіпоніма гіперонімом), конкретизацією (заміни гіпероніма гіпонімом), але цього замало.

Тоді, на нашу думку, важливо додатково використати денотативний підхід (за О. Селівановою [36; 37]) і паралельно із трансформаціями класифікацією С. Максимова розглядати деякі формально-змістові трансформації лексичного рівня:

- 1) деметафоризацію – заміну тропа нетропом;
- 2) реметафоризацію – заміну тропа еквівалентним тропом;
- 3) трансметафоризацію – зміну образу у тропі [37, с. 205].

У цілому, спектр художніх засобів у системі сучасної англійської мови відрізняється від відповідного, спектру в системі української мови. Вужчий діапазон синтаксичних засобів українською мовою компенсується інтонаційно та/або більшою семантичною (конотативною) місткістю одиниць.

Отже, ми вважаємо доцільним використовувати комплексний підхід і використовувати як трансформаційну методику аналізу перекладу художніх образів, так і денотативну. Адже при трансформаційному підході до аналізу перекладу художніх образів з'являється можливість знайти образні еквіваленти в різних культурах. Разом з тим, доцільно використовувати денотативний підхід, що дозволяє дослідити можливості відтворення тих чи тих художніх образів наявними в обох мовах художніми засобами.

Відтворення метафори повним еквівалентом припускає ре метафоризацію. широким смислом реметафоризацією називається відтворення неметафори метафорою. В вузькому – відтворення однієї метафори семантично іншою метафорою зі зміщенням метафоричних моделей. Оскільки ми аналізуємо тільки метафори, то реметафоризацію в цій роботі розуміємо у вузькому смислі.

Відтворення метафори повним еквівалентом припускає повне збереження образності і максимальне – лексико-граматичної структури.

1. Лексичні трансформації. Щодо лексичних трансформацій при перекладі метафор то використовувалися як формальні, так і лексико-семантичні трансформації.

1.1 Калька – формальна лексична трансформація, яка припускає запозичення метафори оригінала із перекладом її українською мовою. Переклад при цьому здійснюється буквально.

Кальку як лексичну трансформацію відокремлюємо від дослівного перекладу (граматична трансформація), попри певну їхню схожість. При використанні кальки відбувається запозичення певного значення, образу, а при дослівному перекладі відбувається лише буквально відтворення граматичної структури.

Наприклад:

<...> <i>special</i>	«особливе місце в	<...> я
<i>place in his memory</i>	його пам'яті»	займала в його
<...>		пам'яті якесь
		<i>особливе місце</i>

Тут калькою відтворена часопросторова метафора *special place* «особливе місце», у переносному значенні «велике значення». Образність при перекладі збережено.

1.2. Диференціація значення – лексико-семантична трансформація, при якій лексемі добирається найближчий відповідник.

Наприклад:

<...> <i>the whole thing had shrunk in her memory</i> <...>	«уся ця річ скоротилася в її пам'яті»	<...> спогади виявились зібганими десь у закамарках її пам'яті <...>
--	---------------------------------------	---

У наведеному прикладі завдяки дібраному відповіднику відбулася реметафоризація.

Ще приклад:

<...> <i>I could see something closing off inside him</i>	«Я бачила, як щось закривається в ньому»	<...> я побачила , як щось всередині в нього замкнулось
---	--	--

Тут і в оригіналі, і у перекладі донорською сферою є сфера «сприйняття». Використано власність зору сприймати у переносному сенсі за подібністю методу отримання інформації у значенні ‘зрозуміла з його поведінки’

Так само і в інших прикладах, зокрема:

<...> <i>what sort of impact Miss Lucy's outburst at the pavilion made</i> <...>	«який вплив справив спалах міс Люсі в павільйоні»	<...> який саме вплив мав вибух міс Люсі у павільйоні <...>
---	---	--

Тут і в оригіналі, і в перекладі метафора має донорською сферою фізичні явища і, зокрема, вибух.

Наведемо ще приклад:

<i>I'm looking at them in the light of what came later</i> <...>	«Я дивлюся на них у світлі того, що було пізніше»	<...> я дивлюся на них у світлі того, що трапилося згодом <...>
---	---	--

У наведеному прикладі збережено метафору сфери-джерела Світло / Темрява завдяки добраному еквіваленту.

Інколи при реметафоризації перекладач використовує одночасно декілька трансформацій денотативного та граматичного плану:

Наприклад:

<i>His voice</i> <i>lowered suddenly</i>	«Його голос раптово знизився»	<i>Vin</i> <i>raptovo</i> <i>понижив</i> <i>голос</i>
--	----------------------------------	---

Дієслово *lowered* відтворено еквівалентом *понижив*. Попри зміну граматичних категорій (пасивний стан в оригіналі та активний у перекладі) зазначені слова є еквівалентами і метафору у перекладеному тексті збережено.

2. Граматичні трансформації були представлені перестановками і, зокрема, **синтаксичною заміною**. Синтаксична заміна припускає відтворення фрази словом (лексичне згортання) або навпаки – слова словосполученням (лексичне розгортання).

Наприклад:

<...> <i>have pushed</i> <i>the other stuff into the</i> <i>background</i>	«відсунули інші речі на задній план»	<...> <i>відсували</i> <i>інші теми на задній</i> <i>план</i>
---	--	--

Тут англійська лексема *background* відтворена семантично майже тотожним українським словосполученням *задній план* (лексичне розгортання). При цьому образність залишилася незмінною і семантика не змінилася: і в оригіналі, і у перекладі метафора має значення ‘стали неважливими’.

Ще приклад:

<i>Tommy was going</i> <i>to blow</i>	«Томмі збирався вибухнути»	<i>Томмі</i> <i>вибухне</i>
---	----------------------------------	------------------------------------

У прикладі вище словосполучення *was going to blow* «збирався вибухнути» відтворено лексемою близькою за значенням *вибухне* (лексичне згортання). Намір в оригіналі передано словами *was going*, а у перекладі формою майбутнього часу. Конотацію дещо втрачено, але у цілому образність відтворено повністю.

Так само лексичне згортання як наслідок синтаксичної заміни наведене і у наступному прикладі:

<...> <i>he squeezed himself right into the wall next to me</i> <...>	«він втиснув себе у стіну»	<...> <i>він втиснувся в стіну поруч зі мною</i> <...>
---	----------------------------	--

Тут словосполучення *squeezed himself* перекладено словом *втиснувся* зі збереженням образності.

Разом випадків повної реметафоризації при відтворенні метафори повним еквівалентом було знайдено 36% від усіх досліджуваних одиниць.

3.2. Часткові образні еквіваленти

При відтворенні метафори частковими образними еквівалентами ми розрізняємо випадки, коли образ зберігається частково (часткова реметафоризація) або змінюється, замінюється іншим образом (трансметафоризація). Трансметафоризація обумовлена зміщенням метафори, коли перекладач використовує метафоричну одиницю, аналогічну оригіналу стосовно інших об'єктів.

При перекладі частковими образними еквівалентами були використані такі трансформації.

1. Лексичні трансформації.

1.1 Генералізація припускає заміну гіпоніма гіперонімом, або слова із вужчим значенням словом із ширшим значенням.

Наприклад:

<...> <i>to smuggle into our heads a lot of the basic facts</i> <...>	«таємно заховати в наші голови багато основних фактів»	<...> <i>проітовхнути нам у голови чимало базових фактів</i> <...>
---	--	--

У наведеному прикладі відбулася часткова втрата образності через генералізацію. Слово *smuggle* «таємно заховати» має вужче значення, ніж більш

загальне поняття *проштовхувати*, тож сему «таємність» при перекладі втрачено.

1.2. Еквонімічні заміни припускають заміну гіпоніма гіпонімом того самого класу.

Наприклад:

<...> <i>but</i>	«але пасма	<...> <i>пасма</i>
<i>strands were always</i>	завжди	<i>завжди вільно звисали і</i>
<i>coming loose and</i>	розпускалися і	<i>літали навколо голови</i>
<i>floating around her</i>	плавали навколо	<...>
<...>	неї»	

Тут образність змінено, відбулася трансметафоризація, тобто заміна однієї метафори іншою метафорою. І в оригіналі, і в перекладі у метафорі використано співгіпоніми лексико-семантичної групи «Рух», обидва вони також зі сферою-джерелом «Фізичні явища», але вони повідомляють метафорі різну образність – образ плавання в оригіналі та літання у перекладі.

1.3. Модуляція як лексико-семантична трансформація припускає розкриття логічного значення слова чи словосполучення. У нашому випадку – розкриття логічного значення метафори, тобто повну чи часткову втрату переносного смислу, заміну його прямим значенням.

Через це, частіше за все модуляція призводить до деметафоризації, тобто повної втрати образності, але у прикладі нижче образність втрачено частково.

Зокрема:

<...> <i>virtually</i>	«майже всі	<...> <i>кожен</i>
<i>everybody shot</i>	стріляли в Поллі	<i>метнув</i> у Поллі
<i>daggers at Polly</i>	кинджалами»	<i>гострим поглядом</i>
<...>		<...>

Тут в оригіналі донорською сферою метафори є «Артефакти» і, зокрема, «Зброя». Кидання поглядів автор уподібнює до метання кинджалів. У перекладі частково збережено цей образ завдяки вживання слова *метнув*. Але сутність

поняття «кинджал» втрачено через модуляцію, перекладач використав слово «погляд».

1.4. Конкретизація – трансформація, протилежна генералізації, при якій гіперонім замінюється гіпонімом або слово із ширшим значенням словом із вужчим значенням.

Конкретизація – лексико-семантична трансформація, що часто припускає метонімічні зміни.

Наприклад:

<i>Crow Face</i>	«обличчя ворони»	<i>Круколиця</i>
------------------	------------------	------------------

У наведеному прикладі вжито авторський колоквиалізм, що номінує людину, є прізвиськом з метафоричним значенням. Так, в оригіналі вжито лексему *Crow* «ворона», а у перекладі перекладач використав образ *крука*, одного з видів ворон, тож це поняття вужче та відбулася трансметафоризація.

2. Граматичні трансформації були представлені **транспозицією** – заміною порядку слів у реченні або фразі.

Наприклад:

<i>I've been getting this urge to order all these old memories</i>	«Я отримував бажання упорядкувати всі ці старі спогади»	<...> <i>розкласти по поличках усе <...></i>
--	---	--

Транспозиція не вплинула на зміну образність. Натомість у денотативному плані відбулася конкретизація: в оригіналі зазначено, що персонаж просто збирається впорядкувати спогади – *getting this urge to order*, а у перекладі перекладач використав фразеологізм *розкласти по поличках*, що конкретизувало оригінальний образ.

3. Лексико-граматичні трансформації були представлені **цілісним перетворенням**.

Цілісне перетворення припускає повне перетворення текстового фрагменту.

Наприклад:

<...> <i>things that lay in front of us</i> <...>	«речі, які лежали перед нами»	<...> <i>те, що нас чекало попереду</i> <...>
---	-------------------------------	---

Тут через цілісне перетворення *things that lay in front of us* → *чекало попереду* відбулася зміна образу. В оригіналі припускалися неживі істоти – речі, які лежали, а у перекладі відбулася персоніфікація – чомусь приписувалися риси живої людини, зокрема, здатність очікувати. У той самий час, у концептуальному плані і в оригіналі, і у перекладі реалізовано концептуальну метафоричну модель «Майбутнє попереду, <а минуле – позаду>». З тією різницею, що в оригіналі події, що очікують у майбутньому уподібнюються до речей, а у перекладі – чомусь невідомому, що має риси живої істоти. Тож частково образність збережено..

Так само частково образність збережено і в наступному прикладі, де відбулося цілісне перетворення:

<...> <i>other little episodes like that started tugging at my mind</i> <...>	«інші маленькі епізоди, подібні до цього, почали смикати мене мене»	<...> <i>у мене в голові виринув спогад про один чи два схожі епізоди</i> <...>
---	---	---

В оригіналі описується, що спогади «смикали» героїню, а у перекладі, що вони виринали. Загальним є те, що в обох текстах спогади представлені персоніфіковано.

Наведемо ще приклад:

<...> <i>complete dressing-down in front of everyone</i> <...>	«повне роздягання на очах у всіх»	<...> <i>привселюдно виводить її на чисту воду</i> <...>
--	-----------------------------------	--

Тут в оригіналі використано донорську сферу «Артефакти», зокрема, «Одяг», і знімання одягу уподібнюється до розкриття правди (знімаються нашарування, поки не залишається голе тіло, що символізує правду). У перекладі використано інший образ. Донорською сферою тут є «Прозорість». Для розкриття правди потрібна «чиста вода», тобто прозора вода, в якій нічого не скриєш.

Разом випадків часткової реметафоризації та трансметафоризації при відтворенні метафори частковим еквівалентом було знайдено 32% від усіх досліджуваних одиниць. Вони були представлені лексичними (лексико-семантичними), граматичними та лексико-граматичними трансформаціями, серед яких лексичні переважали.

3.3. Безобразні еквіваленти

Деметафоризація – заміна метафори неметафорою. В такому випадку при перекладі метафора зникає повністю та стилістичний авторський задум втрачається.

Часто при перекладі метафори зберегти образність не виходить, тож вона втрачається. В аналізованому матеріалі були використані виключно лексичні трансформації при перекладі метафори із втратою образності. Зокрема, такі:

1. Холонімічна заміна припускає заміну частини цілим.

Наприклад:

<...>	to	«правильно	<...>
<i>understand properly</i>		розуміти	<i>зрозуміти</i>
<i>the latest piece of</i>		найновіший	<i>останню</i>
<i>information</i> <...>		шматок інформації»	<i>отриману</i>
			<i>інформацію</i> <...>

Тут в оригіналі донорською сферою метафори є «Частина / Ціле». Через те, що перекладач, опутив лексему *piece*, поняття *остання* стало відноситися безпосередньо к поняттю *інформація* як цілому.

2. Найчастіше образність втрачається при використанні **модуляції**, трансформації, що сприяє логічному розвитку, розкриттю значення, втраті переносного значення, заміні його прямим значенням, яке не має ніякої образності.

Наприклад:

<...> <i>had</i> <i>stopped dead</i> <...>	«став мертво»	<...> <i>рантово</i> <i>завмер</i> <i>посеред сходів</i> <...>
--	------------------	---

Попри те, що у слові *завмер* корінь вказує на певну спорідненість зі словом *смерть* принаймні у семі «бути нерухомим», ця метафора така стерта, що вже не можна, на нашу думку, вважати її метафорою взагалі. Тож тут скоріше слово *завмер* передає пряме значення «стояв нерухомо» зі втратою образності, запропонованої в оригіналі.

Наведемо ще приклад:

<i>I kept my eyes</i> <i>and ears open for it</i>	«Я тримала очі та вуха відкритими»	<...> <i>тому не</i> <i>збавляла</i> <i>пильності</i> <...>
---	--	--

У прикладі вище розкрито пряме значення метафори: героїня було пильною.

Ще приклад:

<...> <i>jokes</i> <i>about</i> <i>donations</i> <i>faded away</i> <...>	«жарти про пожертвування згасли»	<...> <i>жарти на</i> <i>тему виїмок</i> <i>зникли</i> <...>
---	--	---

У прикладі вище сферою-донором метафори є фізичне явища і, зокрема, вогонь. Зникання жартів уподібнюється процесу загасання вогню. У перекладі вжито слово із прямим значенням – *зникли*. Це призвело до повної втрати образності.

Ще приклад:

<i>But you're not</i>	«Але ти не	<...> <i>не кажи</i>
-----------------------	------------	----------------------

<i>to breathe a word</i>	видихни жодного	<i>нікому жодного слова</i>
<...>	слова»	<...>

В оригіналі метафора *not to breathe a word* утворена за подібністю видиху та вимовляння – ‘не видихни жодного слова’. У перекладі вжито слово, що номінує вимовляння – *кажи*: *не кажи нікому жодного слова*. Тож і у цьому прикладі використано відповідник, що містить пряме значення, образність втрачено.

Отже, модуляція є перекладацькою трансформацією, що сприяє втраті образності.

Наведемо ще приклад:

<...> <i>lay</i>	«лежав за	<...> <i>що от-от</i>
<i>around the corner to</i>	рогом, щоб мати	<i>відкриється щось,</i>
<i>do with Miss Lucy</i>	справу з міс Люсі»	<i>пов'язане з міс Люсі</i>
<...>		<...>

У прикладі вище у перекладі є певна, хоч і змінена образність *відкриється щось*, але ця метафора настільки стерта, що вже не сприймається як образна.

Так само і в наступному прикладі:

<...> <i>had a</i>	«мав	<...> <i>особливий</i>
<i>more subtle effect</i>	більш тонкий	<i>невловний вплив</i> <...>
<...>	ефект»	

У наведеному вище прикладі у перекладі також є певна, хоч і змінена образність *невловний вплив*, але ця метафора так само настільки стерта, що вже не сприймається як образна. Уподібнення за принципом абстрактне / конкретне у перекладі дуже незначне, на відміну від метафори в оригінальному тексті.

Отже, використання стертої метафори найчастіше не можна вважати відтворенням оригінальної образності, навіть якщо образи збігаються за семантикою. Така різниця в англійській та українській мовах може вказувати на відміну у образних сферах: явні метафори в одній мові стають стертими в іншій. Стерта, неусвідомлена метафора, заснована на сенсомоторному досвіді

народу, є невід’ємною частиною його когнітивного репертуару і тому залишається неусвідомлюваною, у той час як категоризація здійснюється автоматично. Однак у якості одного з засобів створення образності ми розглядаємо лише так звану творчу метафору, що у визначеному ступені має більший прагматичний потенціал, ніж стерта. Крім того, творча метафора є одним з експресивних мовних засобів, що робить її більш «помітною», а, отже вона представляє більший інтерес, ніж стерта. Саме тому використання перекладачем стертої метафори при перекладі творчої ми вважаємо втратою образності.

Наведемо ще приклад:

<...> <i>if you give me half a chance</i>	«якщо даси мені півшанса»	<i>Якщо прийдеш</i>
<...>		<...>

Тут перекладач також не зберігає образність. В оригіналі метафора являється тропом поєднується із мейозисом, стилістичною фігурою: *half a chance* – «півшанса». Те, що герой очікує на прихід героїні припускається, але не озвучується, в той самий час, як в оригіналі через модуляцію озвучується саме його прямий намір: *Якщо прийдеш*. Отже, і в цьому прикладі образність втрачено.

Разом випадків де метафоризації, що призводила до втрати образності при відтворенні метафори трансформаціями було знайдено 32% від усіх досліджуваних одиниць. При цьому використовувалися такі лексико-семантичні трансформації, як холономічна заміна і модуляція. Граматичних та лексико-граматичних трансформацій не було виявлено в аналізованому перекладі.

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності різних способів перекладу метафор.

Результати аналізу наведено на Рис. 3.1

Рис. 3.1. Частотність різних способів перекладу метафор, %

З Рис. 3.1 можемо зробити висновок, що жодний спосіб перекладу метафор не превалює в аналізованому тексті, а кожний займає близько третини. Дещо частіше трапляється відтворення образним еквівалентом (36%) і по 32 % – частковим еквівалентом та безобразним відтворенням. У той самий час, можна зробити висновок, що концептосфера української мови дозволяє у двох третинах випадків відтворювати англійські метафори із повним або принаймні частковим збереженням образності, а повна втрата відбувається тільки у 32 %.

Щодо трансформацій, то при повному збереженні образності переважно використовується лексико-семантична трансформація – диференціація значення, при якій добирається найточніший відповідник. У поодиноких випадках трапляються формальні лексичні трансформації, зокрема, кальки, а також рідко зустрічаються граматичні трансформації, представлені виключно синтаксичною заміною, що не впливає на семантику.

У випадках, коли образність зберігається частково або ж відбувається транс метафоризація, найчастіше вживаються метонімічні лексико-семантичні трансформації – генералізація і конкретизація, а також зрідка такі лексико-семантичні трансформації як еквонімічна заміна та модуляція. Також така лексико-граматична трансформація, як цілісне перетворення дозволяє частково зберегти або змінити образність. Рідко зустрічаються граматичні трансформації, представлені транспозицією, що не впливає на значення.

Було визначено, що образність втрачається переважно у тих випадках, коли перекладач використовує таку лексико-семантичну трансформацію, як модуляцію. У поодиноких випадках траплялася холонімічна заміна. Граматичних та лексико-граматичних трансформацій при аналізі перекладу метафори безобразними еквівалентами не було знайдено.

Докладніше кількість використаних трансформацій при перекладі роману унаочнено на діаграмі на Рис. 3.2.

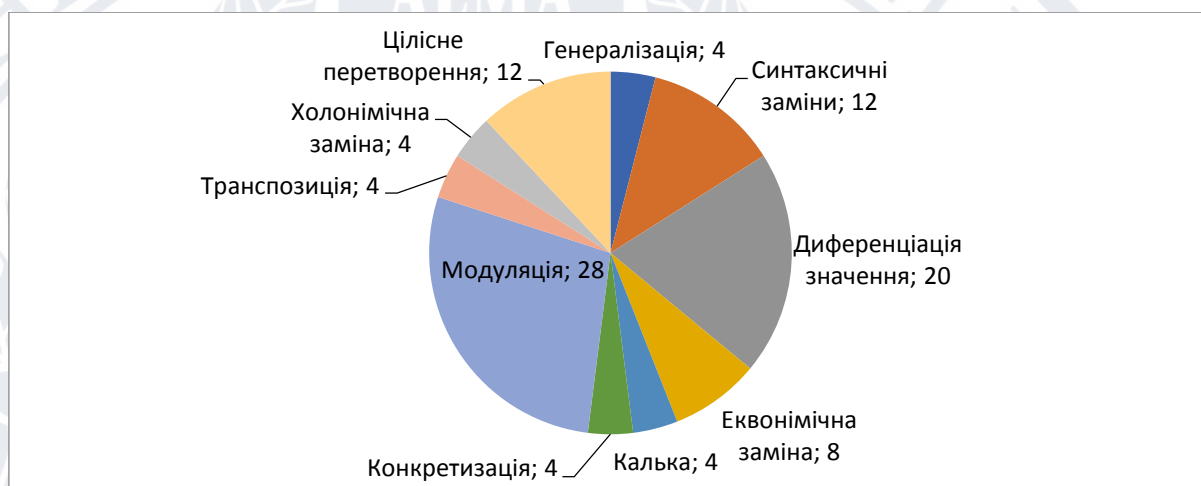

Рис. 3.2. Частотність трансформацій, що використовувалися при перекладі метафор, %

З Рис. 3.2 ми можемо зробити висновок, що найчастіше застосовувалася при перекладі метафор така лексико-семантична трансформація, як модуляція. Кількість таких трансформацій склала понад чверть (28%) від усіх досліджуваних одиниць. Але слід зазначити, що використання модуляції в абсолютній більшості випадків сприяло втраті образності.

Середню частотність продемонстрували така лексико-семантична трансформація, як диференціація значення (20%), така граматична трансформація, як синтаксичні заміни та така лексико-граматична трансформація, як цілісне перетворення (по 12%).

Рідко зустрічалася така лексико-семантична трансформація, як еквонімічна заміна (8%).

У поодиноких випадках траплялися такі формальні лексичні трансформації, як калька, такі лексико-семантичні трансформації, як

генералізація, конкретизація, холонімічна заміна та така граматична трансформація, як транспозиція (по 4%).

Для теорії і практики перекладу дуже значимо традиційне розмежування конвенційних (стертих, мовних) метафор і метафор авторських (креативних, мовних, індивідуальних). Залежно від приналежності до першого або другого типу розрізняються і способи перекладу метафори.

Висновки до Розділу 3

Аналіз способу перекладу метафор дозволив зробити висновок, що жодний спосіб перекладу метафор не превалює в аналізованому тексті, а кожний займає близько третини. Дещо частіше трапляється відтворення образним еквівалентом (36%) і по 32 % - частковим еквівалентом та безобразним відтворенням.

Найчастіше застосовувалася при перекладі метафор така лексико-семантична трансформація, як модуляція. Кількість таких трансформацій склала понад чверть (28%) від усіх досліджуваних одиниць. Але слід зазначити, що використання модуляції в абсолютній більшості випадків сприяло втраті образності. Середню частотність продемонстрували така лексико-семантична трансформація, як диференціація значення (20%), така граматична трансформація, як синтаксичні заміни та така лексико-граматична трансформація, як цілісне перетворення (по 12%). Рідко зустрічалася така лексико-семантична трансформація, як еквонімічна заміна (8%).

Було визначено, що образність втрачається переважно у тих випадках, коли перекладач використовує таку лексико-семантичну трансформацію, як модуляцію. У поодиноких випадках траплялася холонімічна заміна. Граматичних та лексико-граматичних трансформацій при аналізі перекладу метафори безобразними еквівалентами не було знайдено.

Отже, можна зробити висновок, що концептосфера української мови дозволяє у двох третинах випадків відтворювати англійські метафори із повним або принаймні частковим збереженням образності, а повна втрата відбувається

тільки у третині випадків. Виходячи із структурного аналізу елементів метафор, можемо зробити висновок, що їх структура різноманітна. Ми дослідили, що переклад метафори українською мовою є релевантним. Схвально, що перекладач твору, який ми досліджували, намагався максимально підібрати українські відповідники до англомовних текстів, уникаючи буквалізму та калькування.

ВИСНОВКИ

У ході даної роботи було проведено дослідження твору Кадзуо Ісугіро «Не відпускай мене» з метою виявлення та класифікації використовуваних у них метафор з подальшим аналізом вже застосовуваних та переважних способів перекладу. Дослідження застосованих перекладачами способів перенесення українською мовою авторських метафор і зіставлення їх із описуваними в лінгвістичній літературі наочно показує відсутність певної універсальної моделі перекладу, здатної вирішити всі проблеми, які постають перед перекладачем. Очевидно, що в кожному конкретному випадку перед перекладачем стоїть не завдання вибору з кількох готових варіантів дій, а необхідність творчого пошуку виходу з мовної ситуації з найменшими втратами щодо збереження стилістики та змісту оригіналу. При перекладі часто доводиться вибирати із двох однаково обов'язкових для перекладу властивостей. З одного боку, це необхідність, що диктується єдністю форми та змісту англійського метафоричного виразу (назвемо її точністю); з іншого боку, це свобода, що диктується законами російської мови та повною усвідомленістю образу, закладеного у вихідному тексті, свобода відхилень від його мовних норм.

Очевидно, перекладачеві треба, виходячи з обставин, намагатися поєднати ці суперечливі вимоги та домагатися такого дотримання необхідного та достатнього, в якому закладено успіх перекладу. Втім, ці вимоги є взаємовиключними явищами. У процесі перекладу вони взаємно доповнюють одне одного. У конфлікті між необхідністю, що диктується оригіналом, і свободою, що надається законами та можливостями рідної мови, мірою свободи служить обов'язкова близькість до оригіналу, а мірою точності - допустимість вибору найкращих, найбільш підходящих засобів української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Л. М. Термин и метафора. Пермь: ПКИ, 2008. 352 с.
2. Андрійченко Ю. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Вип. 20. 2011. С. 3–9.
3. Антонівська М. Головні особливості функціонування та перекладу метафор у сфері публіцистичного дискурсу. Молодий вчений, 2016. № 4.1. С. 19—23.
4. Антонюк М.О. Метафора та її роль у мовній картині світу. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2002. № 7. С.15-19
5. Аристотель. Поетика. URL: <http://papusha.at.ua/aristotel.doc>
6. Арлаускайте, Н. Проект когнитивной поэтики: дисциплинарные границы. *LITERATÜRA*, 2004. № 46(2). С. 12—15.
7. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс (Теория метафоры). Москва, Прогрес. 1990. 5-32 с.
8. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2014. 344 с.
9. Безугла Л. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків: Константа, 2005. 345 с.
10. Вовк В.Н. Мовна метафора у художньому мовленні. Природа вторинної номінації. Київ: Наукова думка, 1988. 312 с.
11. Вовк В.Н. Мовна метафора у художньому мовленні. Природа вторинної номінації. Київ: Наукова думка, 1988. 312 с.
12. Гаврилюк А. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні. *Вісник КНУ*. Сер. Філологія. 2013. Вип. 3. С. 29—33.
13. Гаврилюк А. П. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні. *Вісник Нац. техн. ун-ту України «Київ. політех. ін-т»*. Сер. «Філологія. Педагогіка». 2013. Вип. 2. С. 29–33
14. Грабовська З. П. Багатогранність мовної метафори: навчальний посібник. Київ: Вища школа. 1997. 8-17 с.

15. Гуцуляк Т. Є. Художня метафора як джерело формування синонімічних засобів української мови. *Наукові записки Ніжинського національного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2013. Кн. 1. С. 45–50.
16. Гуцуляк Т. Є. Художня метафора як джерело формування синонімічних засобів української мови. *Наукові записки Ніжинського національного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки*, 2013. Кн. 1. С. 45–50.
17. Деркач-Степанова Т. В. Питання метафори у сучасній українській літературній критиці: навчальний посібник. П.: Ранок, 2002. 215-217 с.
18. Єфімов Л.П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Навчально-методичний посібник. Вінниця : Нова книга, 2004. – 240 с.
19. Кабанцева Н. В. Семантична класифікація метафори в публіцистиці на матеріалі англійської та української мов. *Науковий вісник Міжнар. гуманіт. ун-ту. Сер. «Філологія»*. 2014. № 10. т. 2. 92–94 с.
20. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. 675 с.
21. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 276 с.
22. Карпова Н. С. Роль метафори в розвитку лексико-семантичної системи мови та мовної картини світу (на матеріалі англійських і російських неологізмів). Саратов: Державний університет ім. Чернишевського, 2007. 248 с.
23. Кіс, Т. Є. Формування метафоричної парадигми у процесі еволюції базової метафори. *Мовознавство*. 2000. № 4/5. С. 52–65.
24. Колесникова Л. Теоретичні аспекти дослідження метафори. *Лінгвістика*. № 2 (41). 2019. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/>

25. Кондратьєва О. В. Відтворення метафорики романів Д. Брауна в українських перекладах. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2012. Вип. 22. С. 92—99.
26. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). В.: Нова книга, 2017. 448 с.
27. Кравець Л. Ю. Метафора як лінгвоментальний феномен: навчальний посібник для студентів. Київ: Мистецтво, 2014. 39—42 с.
28. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: навчальний посібник для студентів. О.: Латстар, 2002. 292 с.
29. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафори, якими ми живемо: Пер. з англ. / Під. ред. Баранова А. Н. М.: Едиторіал УРСР, 2004. 256 с.
30. Ляшкова І. І. Метафора як засіб втілення наукового знання в англійській мові та проблема еквівалентності перекладу на українську. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2015. № 13. 67-69 с.
31. Максимов С. Практичний курс перекладу, Київ: КНЛУ, 2016. 286 с.
32. Наumenко Л. П. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навчальний посібник / Л. П. Наumenко, А. Й. Гордєєва. Вінниця: Нова книга, 2011. 136 с.
33. Никитин М. В. О семантике метафоры. *Вопросы языкознания*. 1979. № 1. С. 12—14.
34. Овсієнко А. С. Метафора в сучасному мовознавстві: тлумачення та класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 32(3). С. 105-110
35. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
36. Селіванова О. Метафоричні трансформації в перекладі. *Записки з романо-германської філології*. Вип. 1 (34) – 2015 С. 158 – 166.
37. Селіванова О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій. *Нова філологія*. 2012. № 50. С. 201-208.\

- 38.Скляревская Г.Н. Метафора в системе языка. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2004. С. 21—22.
- 39.Скрябіна В. Аксіологічний аспект персуазивності любовного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Вип 21. Т. 2. С. 72— 75.
- 40.Туренко В. Філософський погляд на сенс аналізаторів у контексті дискурсу любові. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2015. Випуск 7. С. 41—48
- 41.Хвесік В. Переклад англійських метафор засобами сучасної російської мови. URL:http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789-/10457/2/Conf_2011v2_Khvesik_V-Pereklad_anhliiskyykh_metafor_320.pdf (дата звернення 24.10.2022)
- 42.Хорошун О.О. Концептуальна метафора : актуальні засади дослідження. *Науковий вісник ВНУ ім. Л. Українки*. 2010. № 9. С. 222-225.
- 43.Чумакова Н. Особливості перекладу метафори та метафоричних виразів в англійській та українській мовах (на матеріалі науково-технічних текстів). URL:http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/21/21-/chumakova.pdf (дата звернення: 22.09.2022)
- 44.Шурма С. Г. Адекватний переклад метафор українською мовою (на матеріалі оповідань Е. По). *Вісник Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. «Філологічні науки»*. 2011. № 9 (220), ч. II. 185—192 с.
- 45.Ясинецька О. А. Переклад метафори як мовна репрезентація концептуальних картин світу. *Філологічні трактати*. 2010. № 1. 96—100 с.
- 46.Ясинецька О. Переклад метафори як мовна репрезентація концептуальних картин світу. URL:<http://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2010-1/16.pdf> (дата звернення: 29.09.2022)
- 47.Axelrod M., Scheibman J. Contemporary English. *International Journal of Language, Translation and Intercultural Communication*. 2012. Vol. 1.

48. Bamberg M. Language, concepts and emotions: The role of language in the construction of emotions. *Language Sciences*. 1997. #19(4). P. 309-340.
49. Black E. Metaphor, simile and cognition. Cambridge: Blackwell Publishing, 1954.
50. Crisp P. Imagism's metaphors. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
51. Dickey J. Metaphor as Pure Adventure. Washington, 1968.
52. Even-Zohar, I. The Position of the Translated Literature Within the Literary Polysystem. *Literature and Translation*. Leoven: ACCO, 1978. Pp. 117–127.
53. Faber B. Color Psychology and Color Therapy: A Factual Study of the Influence of Color on Human Life. Lightning Source Incorporated, 2006. 348 p.
54. Fink E. Oase des Glucks: Gedanken zu einer Ontologie des Spiels. Munchen, 1957.
55. Fludernik M. The Fictions of Language and the Languages of Fiction: The Linguistic Representation of Speech and Consciousness. Lnd.: Routledge, 1993. 458 p..
56. Freeman H. Metaphor making meaning. *Journal of Pragmatics*, 1995, vol 24, pp. 643-665.
57. Goatly A. The language of metaphors. London: Routledge, 1997.
58. Herrmann, J. B. Metaphor in specialist discourse. / J. B. Herrmann, T. Berber Sardinha. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins Publishing Company, 2015. 185 p.
59. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2013. 412 p.
60. Kurz G. Metapher, Allegorie, Symbol. Gottingen: Vandenhoeck&Ruprecht Verlag, 1993. 108 S.
61. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. P. 202—252.
62. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind. Chicago: The University of Chicago Press, 1987. 556 p.

63. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago; London, 2011. 239 p.
64. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the Flesh The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. Perseus Books Group, 1999. 407 p.
65. Maalej Zr. *Translating Metaphor between Unrelated Cultures: A Cognitive Perspective*. URL: <http://simsim.rug.ac.be/Zmaalej/transmeta.html>
66. MacCormac Earl R. *Neuronal Process of Creative Metaphors. From a Metaphorical Point of View. A Multidisciplinary Approach to the Cognitive Content of Metaphor*. New York, 1995. 622 p.
67. Mandelblit N. *The Cognitive View of Metaphor and its Implications for Translation Theory. Translation and Meaning*. 1995. Part 3. P. 483—495.
68. Miram G. *Translation Algorithms*. Kyiv: Elga, 2004. 176 p.
69. Morokhovskaya E. I. *Fundamentals of Theoretical English Grammar*. K.: Vysca-Scola, 1984. 285 p.
70. Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York: Phoenix ELT, 1995. 324 p.
71. Newmark Peter. *A Textbook of Translation*. Harlow : Pearson Education Limited, 2008. 292 p.
72. Nida E., Taber Ch. R. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill, 1974. 209 p.
73. Nyce J.M. *From Memex to Hypertext: Vannevar Bush and the Mind's Machine*. NY: Kahn Publications, 2004. 472 p..
74. Pojatos F. *Gesture Inventories: Fieldwork Methodology and Problems. Nonverbal Communication, Interaction and Gesture*. Paris New York, 1981. P. 371–399.
75. Ritchie D. *Common Ground in Metaphor Theory: Continuing the Conversation. Metaphor and Symbol*. 2004. Vol. 19. № 3. 233–244 p.
76. Schiffrin D. *Approaches to discourse*. Cambridge, Mass.: Blackwell, 1994. 470 p.
77. Semino E. *Metaphor in discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008

78. Shen Y. Cognitive Constraints on Verbal Creativity: The Use of Figurative Language in Poetic Discourse. *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*. Vol. I. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2002. P. 211-230..
79. Short M. H. Exploring the Language of Poems, Plays and Prose. Lnd.: Longman, 1996. 283 p.
80. Sijll, J.V. Cinematic Storytelling: Dynamic Metaphors. URL: <https://www.writersstore.com/cinematic-storytellingdynamic-metaphors/>
81. Silverstein M. Language structure and linguistic ideology. The elements: A parasection on linguistic units and levels. Chicago: CLS, 1979. P. 194—206.
82. Steen J., Gibbs W. Questions about metaphor in literature. *European Journal of English Studies*, 2004, vol 3, pp. 118-125
83. Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. London, New York: Routledge, 2012. P. 96—99.
84. Sweetser Eve E. From Etymology to Pragmatics Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure. Cambridge University Press, 1990. 312 p.
85. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes, Hdlb., 1981.
86. Urios-Aparisi, E. Figures of Film Metaphor, Metonymy, and Repetition. *Image & Narrative*. 2014. Vol. 15, No. 1. P. 102–113.
87. Veliugo O. Love Discourse as a Multiple Dialogue in Julian Barnes's Fiction. *Тропа: Современная британская литература в российских вузах*. Пермь, 2012. Вып. 1 (6). С. 20–26.
88. Wierzbicka A. Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals. New York: Cambridge University Press, 1999. 342p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

89. Kazuo Ishiguro. Never Let Me Go. URL: <http://flibusta.is/b/152224/read>
90. Кадзуо Ішігуро. Не відпускай мене / Пер. С. Андрухович. URL: <https://coollib.net/b/524137-kadzuo-ishiguro-he-vidpuskay-mene/read>